

**TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ
A PEDAGOGICKÁ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2010

Jana Vomelová

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky
Studijní program: Speciální pedagogika pro vychovatele
Studijní obor 7506R029
(kombinace):

INTEGRACE NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH
THE INTEGRATION IN PRIMARY SCHOOLS

Bakalářská práce: 09-FP-KSS-1054

Autor:

Jana Vomelová

Podpis:

.....

Adresa:

Stanko Vodičky 224/6
408 01, Rumburk

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
62	0	0	31	19	2

V Liberci dne: 10. 4. 2010

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Jana Vomelová
adresa: Stanko Vodičky 224/6, Rumburk
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika pro vychovatele
Název BP: **Integrace na základních školách**
Název BP v angličtině: **The Integration in Primary Schools**

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Konzultant:

Termín odevzdání: 15. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 20. 3. 2009

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): JANA VOMELOVÁ

Datum: 12. 5. 2009

Podpis:

Název BP: INTEGRACE NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

Vedoucí práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Podpis:.....

Cíl: Zmapovat integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách a zjistit připravenost škol a pedagogů na integraci.

Požadavky: 1. Studium odborné literatury a zdrojů
2. Formulace teoretických východisek
3. Projektování průzkumu
4. Sběr dat
5. Interpretace dat
6. Formulace závěrů a návrhu opatření

Metody: 1. Dotazník
2. Rozhovor

Literatura:

KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2.

LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-44-4.

MONATOVÁ, L. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-60-5.

PIPEKOVÁ, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

RENOTIÉROVÁ, M. *Somatopedické minimum*. 1. vyd. Olomouc: UP, 2003. ISBN 80-244-0532-6.

ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie I. díl*. 1. vyd. Liberec: TU, 2006. ISBN 80-7372-042-6.

ŠVINGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Uvedení do výzkumu a metodika tvorby bakalářské práce*. 1. vyd. Liberec: TU, 2006. ISBN 80-7372-046-9.

Vyhláška č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online]. [cit. 12. 2. 2008]. Dostupné na Internetu: <http://pppbruntal.cz/legislativa/vyhlaska_73_2005.html>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. [cit. 15. 6. 2005]. Dostupné na Internetu: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701.cmd/.ar/sa.ap/.c/313/.ce/2154/.p/863?PCid=49808&PC_863_section=1#2154>.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 10. 4. 2010

Jana Vomelová

.....

Děkuji Mgr. Miroslavu Meierovi, Ph.D. za cenné informace, podnětné připomínky a odborné vedení, které mi pomohlo při vytváření bakalářské práce.

Název bakalářské práce: Integrace na základních školách

Jméno a příjmení autora: Jana Vomelová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2009/2010

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžných základních školách. Vychází ze získání informací od jednotlivých pedagogů, kteří na běžných základních školách vyučují. Cílem bakalářské práce je zmapovat integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách a zjistit připravenost škola a pedagogů na integraci.

Bakalářská práce je rozdělena do dvou částí. První teoretická část, přináší informace o soudobých trendech a problémech školské integrace. V druhé, praktické části, jsou prezentovány výsledky šetření, které bylo prováděno pomocí dvou metod (rozhovoru a dotazníku). Bylo osloveno 137 respondentů na 10 běžných základních školách (učitelé a ředitelé škol). Výsledky ukazují, že v současné době jsou na běžných základních školách zastoupeni integrovaní žáci v poměrně velkém počtu. Dále bylo zjištěno, že způsobilost a kvalifikace pedagogů je dostačující. Za největší problém byla respondenty označena připravenost škol z hlediska materiálního zabezpečení. Největším přínosem práce, vzhledem k učiněným zjištěním, lze považovat značnou připravenost pedagogů na přibývání integrovaných žáků do běžných základních škol.

Klíčová slova: ředitel, pedagog, školská integrace, vzdělávání, žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, asistent pedagoga, individuální vzdělávací plán, základní škola.

Title of the bachelor's dissertation: Integration in Primary Schools

Author's first name and surname: Jana Vomelová

Academic year of the submission of the bachelor's dissertation: 2009/2010

Supervisor of the bachelor's dissertation: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Annotation

The bachelor's dissertation deals with the questions of integration of pupils with special educational needs in standard primary schools. It is based on information obtained from individual educators who teach at standard primary schools. The aim of this bachelor's dissertation is to survey the integration of pupils with special educational needs in standard primary schools and to determine the preparedness of schools and teachers for integration. The dissertation is divided into two parts. The first, theoretical part includes information of the current trends and problems of integration in schools. The second, practical part presents the results of a survey carried out by means of two methods (interview and questionnaire). 137 responders in 10 standard schools were addressed (teachers and headteachers schools). The results show that currently there is a relatively large number of integrated pupils in standard primary schools. Further, the teachers' capability and qualification was found sufficient. As the greatest problem the preparedness of schools in terms of material provision was identified. As the main contribution of the dissertation in view of the findings made can be regarded the preparedness of teachers for the increasing number of integrated pupils in standard primary schools.

Key words: headteacher, pedagogue, school integration, education, pupils with special educational needs, teacher's assistant, individual curriculum, primary school.

Titel der Bakalararbeit: Integration in den Grundschulen

Vorname und Name der Autorin: Jana Vomelová

Akademisches Jahr der Abgabe der Bakalararbeit: 2009/2010

Leiter der Bakalararbeit: Mgr. Miroslav Meier, Ph.D.

Annotation

Die Bakalararbeit befasst sich mit der Problematik der Integration der Schüler mit speziellen Bildungsbedürfnissen in den gewöhnlichen Grundschulen. Sie geht von den Informationen aus, die von einzelnen in üblichen Grundschulen unterrichtenden Pädagogen erworben wurden. Das Ziel der Bakalararbeit ist, die Integration der Kinder mit speziellen Bildungsbedürfnissen in den gewöhnlichen Grundschulen zu untersuchen und die Bereitschaft der Schulen und Pädagogen zu der Integration festzustellen.

Die Bakalararbeit besteht aus zwei Teilen. Der erste theoretische Teil bringt Informationen über die gegenwärtige Trends und Probleme der Schulintegration. In dem zweiten, praktischen Teil, werden die Ergebnisse der Untersuchung präsentiert, die mit Hilfe von zwei Methoden (Interview und Fragebogen) durchgeführt wurde. Es wurden 137 Befragte in 10 üblichen Grundschulen angesprochen (Lehrer und Direktoren Schulen). Die Ergebnisse weisen darauf hin, dass zur Zeit ziemlich viele integrierte Schüler in den gewöhnlichen Grundschulen vertreten sind. Weiter wurde festgestellt, dass die Eignung und Qualifizierung der Pädagogen genügend ist. Als das größte Problem wurde die materielle Bereitschaft der Schulen bezeichnet. Nach den durchgeführten Feststellungen kann man als Hauptvorteil der Arbeit die Bereitschaft der Pädagogen zur Zunahme der integrierten Schüler in die übliche Grundschulen betrachten.

Schlüsselwörter: Direktor, Pädagoge, Schulintegration, Bildung, Schüler mit speziellen Bildungsbedürfnissen, Assistent des Pädagogen, individueller Bildungsplan, Grundschule.

OBSAH

ÚVOD	11
1..... TEORETICKÁ ČÁST	13
1.1 VYMEZENÍ POJMU INTEGRACE	13
1.2 DRUHY ŠKOLSKÉ INTEGRACE.....	15
1.3 VZDĚLÁVÁNÍ A INTEGRACE	16
1.4 ASISTENT PEDAGOGA.....	18
1.5 INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVACÍ PLÁN	19
1.6 INTEGRACE A VZDĚLÁVÁNÍ ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI.....	21
1.7 CHARAKTERISTIKA ŽÁKŮ SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI	23
1.7.1 <i>Integrace a vzdělávání žáků se zrakovým postižením</i>	<i>25</i>
1.7.2 <i>Integrace a vzdělávání žáků se sluchovým postižením.....</i>	<i>26</i>
1.7.3 <i>Integrace a vzdělávání žáků s mentálním postižením</i>	<i>26</i>
1.7.4 <i>Integrace a vzdělávání žáků s tělesným postižením</i>	<i>28</i>
1.7.5 <i>Integrace a vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností.....</i>	<i>29</i>
1.7.6 <i>Integrace a vzdělávání žáků s kombinovanými vadami</i>	<i>29</i>
1.7.7 <i>Integrace a vzdělávání žáků s poruchami učení a chování.....</i>	<i>30</i>
2..... PRAKTICKÁ ČÁST	31
2.1 CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	31
2.2 PŘEDPOKLADY BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	31
2.3 POUŽITÉ METODY	31
2.4 POPIS ZKOUMANÉHO VZORKU	32
2.5 ZÍSKANÁ DATA A JEJICH INTERPRETACE	34
2.5.1 <i>Výsledky rozhovoru.....</i>	<i>35</i>
2.5.2 <i>Výsledky dotazníku</i>	<i>42</i>
ZÁVĚR.....	57
NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ.....	59
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	60
SEZNAM PŘÍLOH.....	62

ÚVOD

Bakalářská práce se zaměřuje na integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. S problematikou integrace žáků na běžných základních školách se v našem školství setkáváme stále častěji. Společné vzdělávání intaktních žáků a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami je velký krok k učení a podporování empatie u dětí a také je to neopominutelné právo neintaktních žáků.

Cílem bakalářské práce je zmapovat integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách a zjistit připravenost škol a pedagogů na integraci.

Bakalářská práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. V teoretické části jsou popsány a vysvětleny důležité pojmy související s integrací. Je zde také představen vzdělávací systém, který je aktuální v současné době v České republice, a přiblížena nynější legislativa týkající se tématu. Dále je zmíněn poradenský systém, který je nedílnou součástí úspěšné integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžné základní školy.

Pozornost je věnována funkci asistent pedagoga, jenž je velkou pomocí a podporou pro zdárnou školskou integraci. Důležitým dokumentem podporující úspěšnou integraci žáků, je individuální vzdělávací plán. V části o individuálním vzdělávacím plánu je upozorněno na to, kdo a jak vypracovává individuální vzdělávací plán a jaké podstatné dokumenty jsou k tomu potřeba.

V bakalářské práci není zapomenuto na základní informace o historickém vývoji integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžné základní školy. Je přiblížen vývoj speciální pedagogiky a historická problematika přijímání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v intaktní společnosti.

V dalších kapitolách teoretické části jsou popsány charakteristiky žáků s konkrétními druhy postižení, se kterými se lze při školské integraci setkat. Blíže jsou charakterizováni žáci se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním a sociálním znevýhodněním. Je zde popsáno jejich vzdělávání, problémy v oblasti školské integrace, zmíněny jsou kompenzační pomůcky a popsány vhodné edukační přístupy.

Druhou částí bakalářské práce je část praktická. Ta přináší výsledky průzkumu o stavu školské integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžných základních školách.

V průzkumu byla použita metoda rozhovoru a dotazníku. Rozhovorem, který byl veden s vedoucími pracovníky vybraných škol, bylo zjišťováno, kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávají, s jakými problémy se při tom potýkají, zda mají ve svém sboru pedagogy, kteří jsou profesně připraveni vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Dále se zde můžeme podrobněji seznámit s charakteristikami jednotlivých škol, které se zúčastnily průzkumu. Průzkum byl realizován na deseti běžných základních školách ve Šluknovském výběžku.

Druhou použitou metodou byl dotazník pro pedagogické pracovníky běžných základních škol. Jednotlivé položky dotazníku byly zaměřeny na problémy, které se mohou vyskytnout při školské integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Součástí bakalářské práce je závěr, navrhovaná opatření, seznam použitých zdrojů a přílohy, kde jsou uvedeny otázky z rozhovoru s vedoucími pracovníky a dotazník pro pedagogické pracovníky.

1 TEORETICKÁ ČÁST

1.1 Vymezení pojmu integrace

Během vývoje lidské společnosti se přístup intaktní části společnosti k osobám s postižením měnil, vyvíjel se. Výrazné změny ale nastaly až v 19. století, kdy začaly být zakládány ve větším počtu školy a ústavy pro děti s postižením. Velkým předělem ve vývoji speciální pedagogiky byl rok 1945, kdy nastal v Evropě vyšší zájem matek o umístování postižených dětí do veřejné péče.

Následně začaly ve velkém měřítku vznikat instituce jako sociodiagno stický ústav (1945), logopedický ústav (1946), školy pro mládež vyžadující zvláštní péči (1948) apod. Rok 1945 byl pro speciální pedagogiku mezníkem, kdy začal prudký rozvoj tohoto druhu péče. Lze říci, že se jednalo o mimořádný krok v diagnostice různých druhů vad a postižení.

Rozvinuly se nové vědní disciplíny, které se touto problematikou začaly zajímat. V současné době je tendencí začlenit všechny jedince, kteří se „nějak odlišují“, do běžné společnosti tak, aby v ní mohli žít. Je vynakládáno velké úsilí a snaha na to, aby se mohli lidé s postižením včlenit do života běžné společnosti, a dosahovali v něm co nejpozitivnější výsledky (Monatová, 1998, s. 13).

Začleňování neboli integrace, je sociální jev. Je to proces, ve kterém dochází ke společnému soužití žáků se zdravotním postižením a intaktní populace, jde o vzájemnou vyváženou adaptaci během vzdělávání a výchovy. Náleží k základním fenoménům rozvoje osobnosti a také souvisí s řešením problémů emancipace osob s postižením. Integrace má různé možnosti a vždy závisí na míře samostatnosti a nezávislosti žáka s postižením. Školská integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami představuje jejich výchovu a vzdělávání mezi intaktními žáky.

V Defektologickém slovníku (Edelsberger a kol., 2000, s. 143) je pojem integrace definován takto: „integrace (z *lat. integer* = *nenarušený*) – ucelení, sjednocení, spojení v celek.“

Michalík (1999, s. 23) upozorňuje, že zakladatel ve své době moderního pojetí československé speciální pedagogiky prof. Sovák označoval termínem integrace jeden ze stupňů

socializace zdravotně znevýhodněných osob. Socializaci lze chápat jako pojem, který označuje proces začleňování jedince do společnosti. V podmínkách moderní společnosti hovoříme o primární a sekundární socializaci. Primární socializace se uskutečňuje prostřednictvím nejbližších, kterými jsou členové rodiny či přátelé. Sekundární socializace probíhá pomocí různých institucí, jako jsou školy, podniky, kde pracujeme nebo prostředky masové komunikace (Jandourek, 2003, s. 60).

Neoddělitelnou složkou pojmu integrace je i pojem inkluze. Pešatová s Tomickou (2007, s. 37) uvádějí, že se jedná o pojem z anglo-amerického pojetí integrace, který předpokládá jednotnou diferencovanou školu „pro všechny“. Jde, na rozdíl od integrace, o přizpůsobení školy potřebám všech žáků, o to naučit všechny žáky vzdělávat se a žít společně.

Dle Langa a Berberichové (1998, s. 29) si inkluze dává za úkol vybudovat společenství (komunity) pečující o všechny a otevřené všem. Prostředí, kde žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nejsou jiní, protože každý z nich má svou cenu. Neznamená to ovšem, že se žáci se speciálními vzdělávacími potřebami nemohou učit odděleně od svých intaktních vrstevníků, pokud je to vhodné a nutné, jsou tyto žáci vzděláváni ve speciálních školách odborníky a specialisty.

Stejní autoři zmiňují, že školy, instituce tvořící společnost a uchováající její kulturu, dlouho vědomě i nevědomě uplatňovaly takový způsob výuky, který žáky se speciálními vzdělávacími potřebami vylučoval na okraj. Pravidla pro přijímání do škol, způsob, jakým se mluvilo (a myslelo) o žácích se speciálními vzdělávacími potřebami, stavební uspořádání budov, svazující osnovy, rigidní formy a metody výuky a nedostatečný přístup k informacím často předem některé vyřazovaly ze vzdělávání (Lang, Berberichová, 1998, s. 28).

K tomu, aby integrace byla úspěšná, je potřeba vybrat takový druh integrace, který integrovanému žákovi vyhovuje.

Pojmem integrace v bakalářské práci rozumíme proces, ve kterém dochází k začleňování a společnému soužití žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a intaktní populace. Jde o vzájemnou vyváženou adaptaci během vzdělávání a výchovy (Vágnerová, 2004, s. 192).

1.2 Druhy školské integrace

Každé dítě má právo na vzdělání a k tomu, aby i žák se speciálními vzdělávacími potřebami byl kvalitně a plnohodnotně vzděláván, nám pomáhají formy integrace, které jsou podrobně popsány v § 3 vyhlášky č. 73/2005 Sb.:

(1) Speciální vzdělávání žáků se zdravotním postižením je zajišťováno:

- a) formou individuální integrace,
- b) formou skupinové integrace,
- c) ve škole samostatně zřízené pro žáky se zdravotním postižením (dále jen speciální škola), nebo
- d) kombinací forem uvedených pod písmeny a) až c).

(2) Individuální integrací se rozumí vzdělávání žáka:

- a) v běžné škole nebo,
- b) v případech hodných zvláštního zřetele ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(3) Skupinovou integrací se rozumí vzdělávání žáka ve třídě, oddělení nebo studijní skupině zřízené pro žáky se zdravotním postižením v běžné škole nebo ve speciální škole určené pro žáky s jiným druhem zdravotního postižení.

(4) Žák se zdravotním postižením se přednostně vzdělává formou individuální integrace v běžné škole, pokud to odpovídá jeho potřebám a možnostem a podmínkám a možnostem školy (Vyhláška č. 73/2005 Sb., § 3).

Pro úspěšnou integraci musí také být vytvořeny vhodné integrační podmínky. Rozhodnutí o zařazení integrovaného žáka přísluší řediteli školy. Před zařazením žáka se speciálními vzdělávacími potřebami musí být připraveny základní technické, materiální a organizační podmínky pro plnohodnotnou výuku. Velmi důležité je seznámit s podmínkami integrace rodiče integrovaného žáka a upozornit na obtíže, které by se mohly vyskytnout. Vhodné a podstatné je připravit na příchod integrovaného žáka jeho budoucí spolužáky. Také je důležité promluvit s rodiči intaktních dětí o integrovaném žákovi, protože i oni jsou účastníky výchovy a vzdělávání spolu se školským zařízením. Je podstatné, seznámit tyto rodiče o okolnostech integrace žáka do třídy a ujistit je, že jejich děti nebudou

mít zhoršené podmínky vzdělávání, ale naopak, že integrace žáka se speciálními vzdělávacími potřebami bude přínosem pro všechny zúčastněné strany.

Důležitou podmínkou pro učitele, který bude vyučovat integrovaného žáka, je seznámit se s podstatnými informacemi o daném typu postižení a popřípadě navázat kontakt s pracovníky speciálně pedagogického centra nebo pedagogicko psychologické poradny.

1.3 Vzdělávání a integrace

Základní vzdělávání je v současné době jedinou vzdělávací etapou, které se povinně účastní každé dítě v České republice a která tvoří základ pro celoživotní učení. Vždy záleží na tom, jaké příležitosti ke vzdělávání jsou v jeho rámci nabízeny, jaká je u dětí motivace k učení, v jakém prostředí se vzdělávání realizuje, jak působí na rozvoj osobnosti dětí, jak je připravuje pro jejich osobní i pracovní život.

Povinná školní docházka je hlavním obdobím, kdy všechny děti ze všech vrstev obyvatelstva a všech rovin schopností získávají ve škole zkušenosti v oblasti sociálních vztahů v přirozeném okolí svých vrstevníků. Během ní si vybudují nenahraditelný sociální kapitál jako předpoklad pro budoucí život ve společnosti (MŠMT, 2009). Především z tohoto důvodu je důležitá integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol.

Právo na vzdělání má každý člověk. Vzdělávání v České republice v současné době legislativně upravuje **Zákon č. 561/2004 Sb.,** o předškolním, základním, středním, vyšším odborném vzdělávání, tzv. školský zákon. Ve školském zákoně jsou stanoveny obecné zásady a cíle vzdělávání. Dále jsou uvedeny ty zásady, které se dotýkají integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do základních škol běžného typu a potlačují tak diskriminaci všech osob, nejen těchto žáků. Jsou to tyto:

- bezplatné základní a střední vzdělávání státních občanů České republiky nebo občanů jiného členského státu Evropské unie ve školách, které zřizuje stát, kraj, obec nebo svazek obcí,
- možnost každého, vzdělávat se po dobu celého života,
- **rovný přístup každého občana** České republiky nebo jiného členského státu Evropské unie **ke vzdělávání,**
- **zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce,**

- **vzájemná úcta, respekt, názorová snášlivost, solidarita a důstojnost všech účastníků vzdělávání** (Zákon č. 561/2004 Sb., § 2).

Na školský zákon navazuje **vyhláška č. 73** ze dne 9. února 2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných, která uvádí zásady, cíle a formy speciálního vzdělávání. Uvádí formy školské integrace (viz výše část 1.2).

Práva lidí s postižením jsou zakotvena v mnoha mezinárodních dokumentech a v dokumentech či legislativě jednotlivých zemí. Významným dokumentem pro integraci a vzdělávání osob s postižením v České republice jsou **Standardní pravidla pro vyrovnání příležitostí osob s postižením** z roku 1993, která zdůrazňují postupnou integraci služeb speciálního školství do školství běžného typu. V šestém pravidle týkajícím se vzdělávání je zdůrazněna zásada zajištění stejných vzdělávacích příležitostí pro všechny, včetně jedinců s postižením a to na úrovni základního, středního i vysokoškolského vzdělávání (Švingalová, 2006, s. 97).

Školský zákon popisuje také vzdělávací programy, které se musí při vzdělávání respektovat. Jedná se o rámcové vzdělávací programy, které jsou podkladem pro jednotlivé školní vzdělávací programy. Jak je zdůrazněno v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání, 1. stupeň základní školy usnadňuje bezproblémový přechod z předškolního vzdělávání či rodinného prostředí do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Je založeno na poznávání, respektování a rozvíjení individuálních potřeb, možností a zájmů každého žáka a to včetně žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (VÚP, 2007, s. 12).

K tomu, aby průběh vzdělávání mohl probíhat v konvencích zákona a vhodnou formou, nám pomáhají i různá školská poradenská zařízení, z nichž některá mohou být zřizována i při školách. Tato zařízení jsou dobrými spolupracovníky při integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Každá z následujících složek může přispět svou odbornou radou a pomocí učitelům a rodičům integrovaného žáka.

Současný systém pedagogicko-psychologického poradenství je v České republice tvořen několika složkami:

(1) **Výchovní poradci** pracují na všech základních, středních a speciálních školách a učilištích. Jedná se většinou o učitele, kteří kromě svého úvazku plní i úkoly pedagogicko

psychologického poradenství v oblasti výchovy, vzdělání a volby studia či povolání žáků.

(2) **Pedagogicko-psychologické poradny** (dále jen PPP) jsou samostatná poradenská zařízení, která zajišťují psychologické a speciálně pedagogické služby dětem a mládeži, jejich rodičům, učitelům a vychovatelům na všech stupních a typech škol. Těžištěm práce je psychologická péče, poradenství a odborné konzultace.

(3) **Speciálně pedagogická centra** (dále jen SPC) se zaměřují na poradenskou činnost pro děti a mládež s určitým druhem postižení zpravidla od 3 let věku dítěte až do doby ukončení školní docházky. Poskytují rovněž poradenské služby školám a školským zařízením, kde jsou integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.

(4) **Střediska výchovné péče** zajišťují prevenci a terapii sociálně patologických jevů u dětí a mládeže a poradenství v této oblasti. Těžištěm jejich činnosti je psychoterapeutická práce, vedle toho se podílejí i na aktivní depistáži problémových jedinců a skupin.

(5) **Institut pedagogicko-psychologického poradenství** je organizace s celorepublikovou působností, která byla zřízena MŠMT České republiky v roce 1994. Řeší aktuální koncepční otázky pedagogicko-psychologického poradenství, zajišťuje koordinaci poradenského systému a další vzdělávání poradenských pracovníků (Vítková, 2004, s. 19).

Kromě institucí, které pomáhají a radí při integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, je další významnou osobou asistent pedagoga, který je metodicky veden třídním učitelem a pomáhá integrovaným žákům s přizpůsobením se školnímu prostředí a přispívá k pochopení a zprostředkování učební látky.

1.4 Asistent pedagoga

Velkou pomocí pro pedagogy a integrované žáky je asistent pedagoga. Jeho náplní práce je přímá pedagogická činnost, dále radí integrovaným žákům s přizpůsobením se školnímu prostředí, pomáhá při komunikaci s ostatními žáky a jejich zákonnými zástupci (Vyhláška MŠMT č. 73/2005 Sb., § 7). Asistent pedagoga je pedagogický pracovník, jehož prioritou je pomoc a podpora integrovaných žáků při vzdělávání.

Funkce asistenta pedagoga je legislativně upravena od roku 2005 Zákonem č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. Asistent pracuje ve třídě vždy na základě posouzení a doporučení odborného pracoviště (SPC, PPP).

Do roku 1997 bylo běžnou praxí, že ve třídě, kde se vzdělávali žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, působil pouze jeden pedagog. V tomto roce vešla v platnost Vyhláška č. 127/1997 Sb., o speciálních školách, kde byla poprvé ustanovena možnost souběžného působení dvou pedagogických pracovníků v jedné třídě.

Přítomnost druhé dospělé osoby ve třídě, znamená efektivnější působení na žáky i na jejich bezpečnost. Někdy se stává, že integrovaný žák potřebuje intenzivnější přístup a není v moci jednoho pedagoga toto obsáhnout. Právě tato situace vyžaduje přítomnost další osoby –asistenta pedagoga (Teplá, Šmejkalová, 2007, s. 7).

Významnou roli sehrála v 90. letech 20. století pomoc pracovníků civilní služby, kteří na školách začali působit jako asistenti pedagogů. Dnes je tomu již jinak, tuto funkci zastávají pedagogicky vzdělaní lidé, kteří odborně pomáhají integrovaným žákům adaptovat se na podmínky školního prostředí.

K tomu, aby bylo dosaženo plné integrace, je pro integrovaného žáka vypracován individuální vzdělávací plán, ve kterém jsou popsány vzdělávací cíle a kroky, metody a formy, jak má být těchto cílů dosaženo a také popisuje současnou úroveň dovedností a schopností integrovaného žáka.

1.5 Individuální vzdělávací plán

Pro úspěšnou integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol je povinností školy na tohoto žáka vypracovat individuální vzdělávací plán (dále jen IVP). Ředitel školy může s písemným doporučením odborného pracoviště (PPP, SPC) povolit žákovi se speciálními vzdělávacími potřebami na žádost jeho zákonného zástupce vzdělávání podle individuálního vzdělávacího plánu (Zákon č. 561/2004 Sb., § 18). Odborný posudek (tj. integrační zpráva) musí mj. obsahovat, zda je zdravotní postižení žáka takového druhu a stupně, že by jej opravňovalo k zařazení do speciální školy (Pešatová, Tomická, 2007, s. 47).

IVP je závazný materiál, který má hodnotu smlouvy mezi zúčastněnými a v němž je vyzdvihován především zájem dítěte. Na tvorbě IVP se podílejí: ředitel školy, učitel, pracovník, provádějící diagnostiku, žák (je-li toho schopen) a rodiče žáka.

V případě tvorby IVP jde především o vyřazení informací sice významných pro lékaře, poradenská zařízení, rodiče a další partnery školy, ale vedlejších z hlediska školy. Kritériem tohoto výběru je odpovědnost školy a učitele – ta se týká výhradně výchovy a vzdělávání žáka, nikoli jeho léčení. Hluboká znalost žákovy anamnézy (průběh porodu, prodělané dětské nemoci) sice mohou vést k lepšímu pochopení souvislostí, ale jde o záležitosti, do kterých škola nemá vstupovat. Pro potřeby školské praxe jsou podstatné takové závěry a doporučení lékařů, psychologů a speciálních pedagogů, které jednoznačně stanoví:

- a) diagnózu dítěte a omezení pro jeho vzdělávání, která z diagnózy vyplývají;
- b) ty vlastnosti osobnosti, které zásadně ovlivňují průběh učení;
- c) postupy, které je nezbytné v průběhu vzdělávání respektovat (Kaprálek, Bělecký, 2004, s. 29).

V případě tvorby IVP je podstatnou součástí diagnostika toho, co dítě skutečně ovládá a co nikoliv. Lze to označit za výchovně vzdělávací diagnostiku. Toto je vždy důležitou součástí IVP, protože jinak by se mohlo stát, že formulování pedagogických cílů a celý IVP by se mohl stát bezcenným a povrchním dokumentem. Pedagogická diagnostika, na rozdíl od školního hodnocení, neplní funkci zpětné vazby pro integrovaného žáka, ale je důležitá pro učitele. Proto má znalost metod pedagogické diagnostiky patřit k základním profesním kompetencím učitele. Pedagogická diagnostika by měla být prováděna se všemi dětmi, nejenom u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (Kaprálek, Bělecký, 2004, s. 30).

IVP by měl obsahovat také seznam učebních, kompenzačních a rehabilitačních pomůcek, speciálních učebnic a didaktických materiálů, které jsou potřebné pro výuku žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. V IVP jsou popsány podmínky, za kterých se žák bude vzdělávat, např. potřeba navýšení finančních prostředků, návrh případného snížení počtu žáků ve třídě. IVP bývá zpravidla vypracován ještě před nástupem žáka do školy, nejpozději však 1 měsíc po nástupu žáka do školy nebo po zjištění speciálních vzdělávacích potřeb žáka (Vyhláška č. 73/2005, § 6).

Výhodou vzdělávání podle IVP je např. respektování schopností a individuálního tempa žáka, učivo je průběžně přizpůsobováno, aby bylo v nejvhodnějším souladu s žákovými schopnostmi. Do IVP jsou aktivně zapojeni i rodiče integrovaného žáka, čímž se podílejí na výchovně vzdělávacím procesu. V neposlední řadě důležitou podmínkou je aktivní podílení integrovaného žáka na procesu vzdělávání.

1.6 Integrace a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

V posledních letech přibývá dětí, které potřebují zvýšenou školskou péči a individuální přístup pedagogů (Kaprálek, Bělecký, 2004, s. 9).

V České republice došlo k velkým změnám v přístupu k dětem se speciálními vzdělávacími potřebami po roce 1989. Školská koncepce se pomalu začala přizpůsobovat požadavkům evropské společnosti. Do této doby byly tendence spíše segregáční.

Segregované vzdělávání znamená odloučené vzdělávání intaktních dětí v běžných školách a dětí s postižením ve speciálních školách či zařízeních. Školská legislativa v České republice již akceptuje právo na rovnoprávný přístup ke vzdělání pro všechny, jak pro žáky bez postižení, tak i pro žáky s postižením, o čemž svědčí řada vydaných a schválených dokumentů v oblasti školství a jejich praktické realizace (Renotierová, 2003, s. 83). Mezi tyto významné dokumenty patří např. Zákon č. 561/2004 Sb. či Vyhláška č. 73/2005 Sb.

Jak uvádí Bartoňová s Vítkovou (in Pipeková, 2006, s. 12): „cílem školství České republiky je vytvořit takové školní prostředí, které by poskytovalo všem žákům stejné šance na dosažení odpovídajícího stupně vzdělání a zajistilo právo na rozvoj jejich individuálních předpokladů. Snahou je integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do všech typů škol a školských zařízení.“

Při vzdělávání a výchově jedinců s speciálními vzdělávacími potřebami se v současné době zaměřuje pozornost hlavně na pozitivní aspekty osobnosti. Jde především o to, co jedinec dokáže, v čem vyniká, v čem může být úspěšný, co umí. Středem pozornosti není tedy to, co nedokáže, čeho není schopen, co nezvládá.

V současné době se z humánního hlediska používá pojem osoba, člověk, dítě, žák s postižením, respektive se speciálními vzdělávacími potřebami. To vyjadřuje skutečnost, že se jedná především o lidské bytosti, žáky, osobnosti, individuality a pak až následně je zmíněno postižení. Ve speciální pedagogice hovoříme nejčastěji o žácích či studentech se speciálními vzdělávacími potřebami, kterým je potřeba poskytnout speciálně-pedagogickou podporu. Je jim přiznáno právo na vzdělání, a to v běžném sociálním prostředí. Toto právo je nejen pro žáky s povinnou školní docházkou, ale i pro studenty následného středoškolského a vysokoškolského vzdělávání (Pešatová, Tomická 2007, s. 42). Proto je důležité žáky

se speciálními vzdělávacími potřebami včlenit do společnosti a dát jim možnost plně se realizovat v majoritní společnosti – zaintegrovat je.

Chceme-li, aby integrace byla skutečně pozitivní integrací, je nutné zvážit veškeré klady a zápory integrace a ke školské integraci přistoupit, pokud klady převyšují nad zápory (Pešatová, Tomická, 2007, s. 47).

Pro zdárnou školskou integraci jsou nezbytné určité podmínky, které je nutno dodržet. Patří mezi ně např.: právo na výběr vzdělávací cesty, možnost úpravy obsahu učiva jednotlivých vyučovacích předmětů, znalost speciálních vyučovacích metod a jejich používání ve výuce žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Lze je integrovat do běžné základní školy pouze tehdy, pokud jsou pro ně vytvořeny potřebné integrační podmínky. Ty bývají pro každého žáka se speciálními vzdělávacími potřebami odlišné a pokaždé musí vycházet z druhu a stupně postižení žáka. Dále záleží na typu a stupni postižení, na vybavenosti škol (speciální učebnice, vhodné pomůcky, specializace učitelů), na tom zda je potřeba snížit počet dětí ve třídě, na tom zda je nutná výuka předmětů speciální péče (prostorová orientace, samostatný pohyb). Nelze také zapomínat na podnětné prostředí, které napomáhá zdárné integraci žáka s postižením, které může vytvářet učitel celkovou znalostí problematiky např. v oblasti typologie postižení.

Pro zdařilou školskou integraci je nutné používat všechny vhodné metody a výuku, která by měla sloužit k podpoře přijatelného rozvoje žáka. Na rozvoji integrovaného žáka se podílejí jak rodina a škola, tak i další spolupracovníci (zdravotníci, speciální pedagogové, sociální pracovníci a další).

Velkou pomoc v integraci zastávají různé organizace, občanská sdružení a kluby. Jedná se např. o Společnost pro rannou péči, jejíž cílem je poskytovat rannou péči pro děti s postižením, poskytovat soustavu služeb a programů pro děti s postižením a dále eliminovat nebo zmírnit důsledky postižení a pomoci v integraci (Švingalová, 2006, s. 105). Další významné organizace, které pomáhají vytvářet optimální podmínky pro všechny děti, které potřebují zvláštní péči, jsou např. Klub rodičů a přátel s Downovým syndromem, Tyflopedická společnost, Společnost pro pomoc sluchově postiženým dětem.

1.7 Charakteristika žáků se speciálními vzdělávacími potřebami

Formy a způsoby vzdělávání jsou v současné době zakotveny v Zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. V paragrafu 16, který se zabývá vzděláváním dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami, se uvádí že:

1. Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.
2. Zdravotním postižením se rozumí mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.
3. Zdravotním znevýhodněním je míněno zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání.
4. Za sociální znevýhodnění se považuje:
 - a) rodinné prostředí s nízkým sociálně kulturním postavením, ohrožení sociálně patologickými jevy,
 - b) nařízená ústavní výchova nebo uložená ochranná výchova, nebo
 - c) postavení azylanta, osoby požívající doplňkové ochrany a účastníka řízení o udělení mezinárodní ochrany na území České republiky (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16).

V bakalářské práci řadíme mezi žáky se speciálními vzdělávacími potřebami žáky se zrakovým postižením, sluchovým postižením, žáky s mentálním postižením, s tělesným postižením, s narušenou komunikační schopností, žáky s poruchou autistického spektra, s kombinovanými vadami a žáky s poruchami učení a chování.

Integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami bývá obtížná. Každý žák je jiný a jeho školská integrace má různá úskalí, které je nutné brát v potaz. Integrovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do kolektivu intaktních dětí, je čin, který je potřebné uskutečnit s vysokou dávkou odpovědnosti. V opačném případě může dojít k obrácenému výsledku, k segregaci. Primární je vytvořit opatření ve výchově a vzdělávání, ve zdravotní a technické oblasti a vybudovat vhodný systém po stránce odborné, organizační i ekonomické (Renotierová, 2003, s. 84).

Nemalou skupinu integrovaných žáků mohou tvořit žáci se zdravotním znevýhodněním, což jsou žáci zdravotně oslabení, dlouhodobě nemocní, žáci s lehčími zdravotními poruchami, které vedou k poruchám učení nebo chování a potřebují zohlednit při vzdělávání. Žáci se zdravotním znevýhodněním nebo žáci dlouhodobě nemocní jsou také ti, u kterých se objevují chronické choroby, onkologická onemocnění, nemoci vnitřních orgánů či alergická, kožní, psychiatrická nebo neurologická onemocnění (Zákon č. 561/2004 Sb., § 16).

Pokud to těmto žákům zdravotní stav dovolí, jsou vzdělávání v běžných základních školách podle IVP. Po dobu nutné hospitalizace jsou vzdělávání na školách při zdravotnických zařízeních (v nemocnicích, léčebnách apod.) (Vyhláška 73/2005 Sb., § 4).

Do skupiny žáků se sociálním znevýhodněním jsou řazeni žáci, kteří pocházejí z prostředí sociálně nebo kulturně či jazykově odlišného. Jsou to žáci, kteří mají původ v národnostních menšinách, nebo to jsou žáci, kteří k nám přicházejí v rámci migrace (azylanti).

Problémem ve vzdělávání žáků sociálně znevýhodněných často bývá nedostatečná znalost vzdělávacího jazyka. Zvýšená pozornost je proto kladena na osvojení českého jazyka, seznámení s českým prostředím, se zvyky a kulturními tradicemi. Dle Vágnerové (2004, s. 655) je neznalost jazyka u těchto žáků jednou z největších adaptačních potíží. Žák, který nemá potřebné jazykové kompetence, se hůře orientuje v sociálních situacích, není schopen porozumět tomu, co je mu sdělováno. Následkem toho nemůže adekvátně reagovat na situaci a dostává se do role sociálně znevýhodněného žáka. Kvůli tomu bývá také hůře hodnocen a považován za méně inteligentního, než ve skutečnosti je.

V následujících kapitolách jsou podrobně rozepsány jednotlivé skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, které je možno integrovat do běžných základních škol.

1.7.1 Integrace a vzdělávání žáků se zrakovým postižením

Určujícím faktorem pro zařazení dítěte se zrakovým postižením do běžné základní školy, je prognóza zrakové vady. Dalším hlediskem je také mentální úroveň žáka. Dělení žáků se zrakovým postižením se děje dle různých kritérií. Pro výchovně vzdělávací proces je však nejdůležitějším kritériem dělení žáků se zrakovým postižením podle stupně zrakové vady. Specifikem žáků se zrakovým postižením je vysoká míra informačního deficitu, především komplikace v prostorové orientaci a při bezpečném pohybu. Objevují se i problémy v sebeobsluze a v samostatnosti, při vystupování na veřejnosti (Bartoňová a Vítková, in Pipeková, 2006, s. 25).

S těmito obtížemi zrakově postižených žáků musí být obeznámen pedagog, který je má vyučovat. Podmínky pro výuku, resp. školskou integraci žáka se zrakovým postižením, jsou v mnoha ohledech individuálně odlišné a odpovídají stupni a druhu postižení jednotlivých žáků. Jejich výchova a vzdělávání klade veliké nároky jak na pedagogy, tak i na vybavení škol.

Z hlediska závažnosti rozlišujeme tři základní kategorie zrakového postižení:

1. **Slabozrakost** – žáci jsou schopni běžné orientace v prostředí a pomocí optických pomůcek zvládnou nároky vzdělávání.
2. **Praktická nevidomost, resp. zbytky zraku** – tito žáci mají větší problémy i v běžném životě, pokud je jejich postižení vrozené, potřebují speciální péči již od dětství. Ve většině případů se vzdělávají v základních školách pro žáky se zrakovým postižením.
3. **Nevidomost** – takto postižení žáci potřebují speciální péči a úpravu životních podmínek. Nevidomí žáci jsou ve většině případů vzdělávání ve speciálních školách, kde se využívají kompenzační metody a učí se Braillovu písmu (Vágnerová, 2004, s. 199–209).

V současné době se žáci se zrakovým postižením vzdělávají v základních školách pro žáky se zrakovým postižením (např. ZŠ J. Ježka v Praze, ZŠ pro zrakově postižené v Brně) nebo mohou být za určitých podmínek integrováni do běžných základních škol.

1.7.2 Integrace a vzdělávání žáků se sluchovým postižením

Integrovat sluchově postižené žáky lze pouze tehdy, pokud jsou pro ně vytvořeny nezbytné integrační podmínky. Těmi je například znalost alternativní komunikační techniky nebo různé kompenzační pomůcky. Bartoňová s Vítkovou (in Pipeková, 2006, s. 129) upozorňují, že hlavním cílem pedagogiky je u žáků se sluchovým postižením zprostředkování komunikačních kompetencí (systém pravidel k produkování promluv a jejich rozumění).

U žáků se sluchovým postižením lze rozeznat několik stupňů postižení sluchu, nedoslýchavost, ohluchnutí, prelingvální hluchotu. Každé z nich potřebuje jiný přístup k výchově a vzdělávání.

Při vzdělávání žáků se sluchovým postižením je v první řadě nutné respektovat jejich právo na volbu jazyka komunikace, který je pro ně jazykem vzdělávacím. Pro mnohé je tímto jazykem znakový jazyk, který je založen na vizuálně-motorickém kódu. Ve znakovém jazyce je využíváno schopnosti zrakově vnímat posunky, které mají význam sdělení. Kromě standardních znaků využívá i mimiku a gestikulaci (Vágnerová, 2004, s. 217).

Při úvahách o školské integraci žáků se sluchovým postižením je mj. důležitý věk, kdy u nich byla diagnostikována sluchová vada, kdy jim bylo příp. přiděleno sluchadlo. Dále je nutné přihlédnout k jejich komunikačním schopnostem, zda mají dostatečně rozvinutou řeč po všech stránkách (formální i obsahové), jaká je schopnost odezírání, či zda používají ke komunikaci znakový jazyk. Při výběru způsobu vzdělávání žáků se sluchovým postižením mají pochopitelně důležitou úlohu jejich rodiče (Bartoňová, Vítková, in Pipeková, 2006, s. 27).

Žáky se sluchovým postižením lze vzdělávat formou integrace na běžné základní škole nebo mohou docházet do škol pro žáky se sluchovým postižením (např. ZŠ pro sluchově postižené v Liberci, v Praze, v Brně).

1.7.3 Integrace a vzdělávání žáků s mentálním postižením

Vzdělávat žáky s mentálním postižením lze na běžné základní škole formou integrace a nebo mohou být vzděláváni na základních školách praktických či speciálních. Podle Bartoňové a Vítkové, absolvováním vzdělávacího programu základní školy praktické (dříve zvláštní škola)

získají žáci základní vzdělání, absolvováním vzdělávacího programu základní školy speciální (dříve pomocná škola) získají žáci základy vzdělání. Třídy pro žáky s mentálním postižením se mohou zřizovat i při běžných základních školách (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 31).

Mezinárodní klasifikace duševních poruch a nemocí rozděluje mentální retardaci do čtyř stupňů. Jde o nejčastěji užívanou klasifikaci, která je vyjádřena inteligenčním kvocientem (IQ):

- hluboká mentální retardace – IQ v pásmu 0–19 ,
- těžká mentální retardace – IQ v pásmu 20–34,
- středně těžká mentální retardace – IQ v pásmu 35–49,
- lehká mentální retardace – IQ v pásmu od 50–69 (Švingalová, 2006, s. 43).

V základní škole praktické převažují žáci s lehkou mentální retardací, mohou zde být i žáci s dalšími speciálními vzdělávacími potřebami (např. žáci se zdravotním a sociálním znevýhodněním, žáci s autismem a žáci se souběžným postižením více vadami).

V základní škole speciální jsou především žáci se středně těžkou, případně s hlubokou mentální retardací a mentálně postižení žáci s více vadami, pro které je zpracován samostatný rehabilitační vzdělávací program (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 31).

Integrovat žáky s mentálním postižením je možné za určitých podmínek. Především vždy záleží na stupni postižení, na vybavenosti škol, na znalosti problematiky výchovy a vzdělávání žáků s mentálním postižením apod.

Řadíme sem i žáky s poruchami autistického spektra. Problematika žáků s poruchami autistického spektra je v našem školství poměrně mladou. Proto jejímu rozvoji věnuje systematickou podporu také Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, které v roce 2001 schválilo projekt Poradenské služby pro klienty s autismem a poruchami autistického spektra. Bartoňová s Vítkovou uvádějí, že jeho cílem je zajištění kvalitních, specializovaných, odborných, státem garantovaných a místně dostupných poradenských služeb pro lidi s autismem, jejich rodiny a pedagogy ve všech 14 krajích České republiky. Žáci s lehčími formami (s autistickými rysy), pokud není přidruženo mentální postižení, mohou být vzděláváni v běžných základních školách (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 32).

Mezi žáky s mentálním postižením jsou také zařazeni žáci s mentální retardací, způsobenou chromozomálními aberacemi. Nejčastěji se jedná o žáky s Downovým syndromem. Ten je nejčastěji rozpoznatelnou příčinou mentální retardace (Švingalová, 2006, s. 54).

1.7.4 Integrace a vzdělávání žáků s tělesným postižením

Za žáky s tělesným postižením považujeme ty, kteří jsou ve větší či v menší míře omezeni v pohybu. Postiženy mohou být horní i dolní končetiny, jak je tomu např. u některých žáků s dětskou mozkovou obrnou. Dále se jedná o žáky po amputacích končetin, po úrazech páteře, vrozenými malformacemi atd.

Žáci s tělesným postižením, vzhledem ke svému handicapu, obvykle čelí určité izolovanosti a do jisté míry bývají závislí na svém okolí. Je potřeba respektovat jeho odlišnosti v pohybové oblasti, které se odrážejí v oblasti sociální a společenské. Jsou v určité míře pohybově omezeni, již od útlého dětství mohou pociťovat obtíže např. při hrách, jídle, oblékání. Toto vše se může objevit i později ve škole při vyučování (Renotírová, 2003, s. 30).

U žáků s tělesným postižením jsou možnosti vzdělávání individuálně rozdílné, s využitím kompenzačních pomůcek mohou zpravidla absolvovat většinu vyučovacích předmětů. Obtíže se mohou vyskytnout při vyučovacích předmětech, které kladou vyšší nároky na motoriku, a to především na jemnou motoriku, jako je geometrie, výtvarná výchova, tělesná výchova nebo pracovní činnosti (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2004, s. 32).

Často je jim rozvrh výuky upraven nebo pozměněn. Je vytvořen IVP, který je přizpůsoben individuálnímu tempu žáka, učivo je průběžně upravováno, aby bylo v souladu s žákovými schopnostmi.

Pro školskou integraci žáků s tělesným postižením je potřeba například: odpovídající technické vybavení škol, jako je bezbariérový přístup (přístup do školy, k toaletám, do učeben), dveře bez prahů, hygienická zařízení s dostatečně širokými zárubněmi a madly, tak i různé potřebné didaktické pomůcky nebo kompenzační pomůcky, popřípadě pomoc ve formě osobního asistenta či asistenta pedagoga.

Žák s tělesným postižením integrovaný do běžné základní školy, by měl být dostatečně adaptabilní s velkou mírou volných vlastností, které pomáhají k překonávání životních překážek (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 24).

Kromě integrace do běžné základní školy, mohou být žáci s tělesným postižením vzděláváni také v základních školách pro tělesně postižené (např. ZŠ pro tělesně postižené v Liberci, Opavě, Brně) nebo v základních školách při zdravotnických zařízeních.

1.7.5 Integrace a vzdělávání žáků s narušenou komunikační schopností

Žáci s narušenou komunikační schopností mohou často zvládat učivo v intencích vyučování na běžné základní škole. Předpokladem pro úspěšnost je ovšem logopedická péče. Při výchově a vzdělávání se žáci s narušenou komunikační schopností seznamují se základními prostředky účinné komunikace. Mají se naučit srozumitelně vyjadřovat jak v ústním, tak i v písemném projevu, chápat smysl sdělení a jeho podstatu, zvládat komunikaci v mluvených, psaných i neverbálních projevech (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 28).

Žáky s těžkým narušením komunikační schopnosti (těžké dyslalie, opožděný vývoj řeči, dysfázie, těžká koktavost) lze vzdělávat v základní škole logopedické (např. ZŠ logopedická v Trutnově, v Lounech, v Brně). Pokud jsou již u žáka vybudovány minimální základy komunikačních dovedností po stránce nejen formální, obsahové, ale i sociální, může následovat integrace žáka do školy běžného typu.

1.7.6 Integrace a vzdělávání žáků s kombinovanými vadami

Vzdělávání žáků s kombinovanými vadami je velmi obtížné. Bohužel ještě není ucelená terminologie a kategorizace tohoto postižení. Inspirujeme-li se Vaškem lze žáky s kombinovaným postižením dělit na tři skupiny:

- 1. žáci s mentálním postižením v kombinaci s dalším postižením,**
- 2. žáci smyslově postižení (hluchoslepota),**
- 3. žáci s poruchami chování a dalším postižením** (Bartoňová, Vítková in Pipeková, 2006, s. 32).

Pedagogické činnosti s žáky s kombinovanými vadami jsou velmi časově náročné a vyžadují velké znalosti v tomto oboru. Důležité pro žáky s kombinovanými vadami je vytvoření optimálních podmínek pro vzdělávání. Tito žáci pro svůj vývoj a sociální integraci musejí mít tělesnou blízkost s ostatními lidmi. K tomu, aby mohli získat zkušenosti, potřebují osobu, která jim co nejlépe přiblíží prostředí, co nejjednodušším způsobem.

Žáci s kombinovanými vadami se mohou vzdělávat v základní škole praktické, základní škole speciální a nebo v základních školách, které se zaměřují na potřeby vyplývající z jejich nejzávažnějších postižení (např. ZŠ Alvalída v Liberci, v Praze).

Integrovat žáka s kombinovaným postižením na běžnou základní školu, je možné pouze tehdy, pokud je pedagog velmi zkušený a vzdělaný ve vzdělávání žáků s kombinovaným postižením.

1.7.7 Integrace a vzdělávání žáků s poruchami učení a chování

V současné době mezi nejčastější specifické poruchy učení (dále jen SPU) patří potíže v oblastech čtení (dyslexie), psaní (dysgrafie), a pravopisu (dysortografie). Velmi často jsou provázeny ještě dalšími příznaky, jako je hyperaktivita, špatná pohybová koordinace nebo se objevují různé příznaky v oblasti psychomotorické, mentální či volní.

V mnoha případech jsou vzdělávání jako intaktní žáci, ale žákům s poruchami učení je věnována zvýšená speciálně pedagogická péče v poradenských zařízeních (SPC, PPP), kde je prováděno odborné vyšetření (Michalová, 2008, s. 74–77). Vzdělávání je uskutečňováno v běžné základní škole formou integrace, žákům je vytvořen IVP, podle kterého jsou vzdělávání.

Žáci s poruchami chování velmi často nerespektují dané normy společenského chování, bývají nepřizpůsobiví, impulzivní, emočně vzrušiví a snadno unavitelní. Jsou vzdělávání v běžných základních školách, ale, pokud jejich poruchy chování už mají protispolečenský charakter, jsou vzdělávání ve speciálních školských zařízeních pro žáky s poruchami chování (např. Dětský domov se školou v Jiřkově, Výchovný ústav v Boleticích).

2 PRAKTICKÁ ČÁST

V praktické části bakalářské práce jsou přinášeny výsledky průzkumu, který zjišťoval podmínky integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách. Průzkum byl uskutečněn v Ústeckém kraji na deseti běžných základních školách ve Šluknovském výběžku.

2.1 Cíl bakalářské práce

Cílem bakalářské práce je zmapovat integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách a zjistit připravenost škol a pedagogů na integraci.

2.2 Předpoklady bakalářské práce

- P1** Lze předpokládat, že v méně jak 30 % škol budou integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.
- P2** Lze předpokládat, že více jak 80 % pedagogů zastává názor, že v jejich škole nejsou vytvořeny vhodné podmínky pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.
- P3** Lze předpokládat, že více než 70 % pedagogů absolvovalo studium zaměřené na problematiku školské integrace. (Studiem je míněno vzdělání vysokoškolské speciálně pedagogické, popř. obdobně zaměřené akreditované kurzy MŠMT ČR pro zvyšování kvalifikace pedagogických pracovníků.)

2.3 Použité metody

Ke zjištění potřebných informací byla použita metoda rozhovoru. Tato metoda byla využita při osobní návštěvě základních škol, oslovení respondenti byli ředitelé či zástupci

ředitelů škol. Osloveno bylo 10 respondentů, kteří představovali vedení jednotlivých do průzkumu zapojených škol.

Druhou použitou metodou byl dotazník. Mezi výhody dotazníku patří to, že jím lze oslovit velký počet respondentů, získané údaje je možno většinou plně kvantifikovat, což umožňuje i počítačové zpracování velkého množství dat (Švingalová, Pešatová, 2006, s. 58). Dotazník obsahoval 27 položek, které byly následně zpracovány a vyhodnoceny. Většina položek byla uzavřená, několik bylo otevřených a u některých bylo možné označit více možností. Osloveni byli učitelé na deseti běžných základních školách. Rozdáno bylo 206 (100 %) dotazníků, návratnost byla 137 (67 %) dotazníků. Všechny dotazníky, které se vrátily, bylo možno použít, protože všechny byly správně vyplněny.

2.4 Popis zkoumaného vzorku

Oslovení respondenti byli učitelé a vedoucí pracovníci jednotlivých základních škol. Informace byly získány pomocí rozhovoru a dotazníku. Vedoucí pracovníci škol, se kterými byl veden rozhovor, dotazník vyplňovali také. Zjišťováno bylo mj. pohlaví, věk, kvalifikace, délka pedagogické praxe a postavení v rámci školy.

Pohlaví respondentů je popsáno v tabulce č. 1. Oslovení respondenti byli ve velkém procentu ženy, jen nepatrné procento mužů.

Tabulka č. 1: *Pohlaví respondentů*

Pohlaví	Počet odpovědí	%
muž	19	14 %
žena	118	86 %
celkem	137	100 %

Věk respondentů je uveden v tabulce č. 2. Nejvíce respondentů bylo ve věkové skupině od 41 do 50 let věku. Druhou velkou věkovou skupinu tvořili učitelé od 31 do 40 let.

Tabulka č. 2: *Věk respondentů*

Věk	Počet odpovědí	%
18 až 30 let	6	5 %
31 až 40 let	52	38 %
41 až 50 let	62	45 %
51 a více let	17	12 %
celkem	137	100 %

S kvalifikací respondentů se seznámíme v tabulce č. 3. Jak je vidno z této tabulky, velká část respondentů byla kvalifikována. 65 % respondentů uvedlo vysokoškolské pedagogické vzdělání.

Tabulka č. 3: *Kvalifikace respondentů*

Kvalifikace	Počet odpovědí	%
středoškolská	8	6 %
vysokoškolská nepedagogická	13	9 %
vysokoškolská pedagogická	89	65 %
vysokoškolská speciálně pedagogická	26	19 %
vyšší odborná	1	1 %
celkem	137	100 %

Pedagogickou praxi respondentů lze vidět v tabulce č. 4. Necelá polovina dotázaných má zkušenosti se vzděláváním žáků více jak 15 let. Byla to nejsilnější skupina respondentů. Nejméně respondentů má pedagogickou praxi kratší než 5 let.

Tabulka č. 4: *Délka pedagogické praxe*

Délka pedagogické praxe	Počet odpovědí	%
0 až 5 let	5	4 %
6 až 10 let	35	26 %
11 až 15 let	33	24 %
více jak 15 let	64	46 %
celkem	137	100 %

Dotázaní respondenti byli učitelé a jiní pedagogičtí pracovníci, konkrétní pracovní zařazení lze vidět v tabulce č. 5. Nejvíce dotázaných 73 % bylo třídních učitelů, nejméně 4 % bylo ředitelů a asistentů pedagoga.

Tabulka č. 5: *Pracovní zařazení*

Pracovní zařazení	Počet odpovědí	%
ředitel(ka)	4	3 %
třídní učitel(a)	100	73 %
učitel(ka) vyučovacího předmětu	29	21 %
asistent(ka) pedagoga	4	3 %
celkem	137	100 %

2.5 Získaná data a jejich interpretace

Získaná data představují názory respondentů na danou problematiku. K získání dat byla použita metoda rozhovoru a dotazníku. Rozhovor měl za cíl získat informace o jednotlivých školách, s jakými problémy, stran integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, se potýkají a kolik integrovaných žáků na své škole mají.

Dotazník byl sestaven z položek týkajících se školské integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami na běžnou základní školu. Měl 27 položek (úplná podoba dotazníku viz příloha č. 2). Dvě položky byly otevřené a byly zde proto, abychom zjistili, zda respondenti plně rozumí pojmům které, se pojí k školské integraci. Ostatních 25 položek nabízelo různé možnosti dle volby respondenta.

2.5.1 Výsledky rozhovoru

Oslovení respondenti byli ředitelé a zástupci ředitelů na běžných základních školách ve Šluknovském výběžku. Rozhovorem s nimi bylo zjišťováno, kolik žáků se speciálními vzdělávacími potřebami vzdělávají, s jakými problémy, které se vztahují k integrovaným žákům se potýkají, a zda mají ve svém sboru pedagogy, kteří jsou profesně připraveni vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Úplné znění otázek přináší příloha č. 1.

Dále jsou uvedeny stručné charakteristiky jednotlivých škol. Pro zachování anonymity jsou jednotlivé školy označeny pouze písmeny. Podrobnosti o integrovaných žácích (např. druh jejich postižení) budou uvedeny níže v části 2.5.2.

1. Základní škola „A“

Tato škola byla vystavena v roce 1984. Je umístěna v klidné části města, v jejímž okolí je mnoho zeleně a parků. Tvoří ji pět pavilónů. Je základní školou pro 1. až 9. postupný ročník. V současné době ji navštěvuje 480 dětí, z toho je 9 integrovaných.

Jednotlivé pavilóny školy jsou spojeny schody. Dle názoru ředitelky školy, by bylo velmi problematické instalovat na všechny schody posuvné plošiny, ale jsou v jednání dvě plošiny, které by spojily 1. a 2. stupeň. Plošinu mají v plánu instalovat především pro budoucí možné uživatele (v současnosti, není žádný integrovaný žák, který by ji potřeboval). V rozpočtu školy je počítáno s přestavbou sociálního zařízení, dle parametrů vhodných pro imobilní osoby. Tato přestavba se opírá o Vyhlášku 369/2001 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace. Bohužel velkým problémem ve školství jsou finance, a tak škola musí

hledat a získávat sponzory, kteří by zlepšili finanční rozpočet školy s ohledem na integrování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pracuje zde 30 pedagogických pracovníků a 7 provozních zaměstnanců. Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou využít služeb speciálních pedagogů – logopeda a etopeda, který působí jako výchovný poradce a také školního psychologa. Na škole nyní nepůsobí žádný asistent pedagoga, protože integrovaní žáci jsou schopni zvládat výuku v rámci pomoci speciálních pedagogů.

2. Základní škola „B“

Škola „B“ byla založena v roce 1901 jako první chlapecká obecná škola. Dnes je zde základní škola pro 1. a 2. stupeň. Škola prošla rekonstrukcí, v roce 2005 byla dokončena generální oprava hlavní budovy. Kromě ní je součástí školy samostatná tělocvična a oddělená budova pro 1. stupeň. V současné době je zde vzděláváno 443 žáků od 1.–9. ročníku, integrovaných žáků je 7. Školní budovy jsou staršího data a tak i zde jsou problémem chybějící schodišťové plošiny. Bohužel, prozatím se na této škole o nich neuvažuje, především pro vysoké náklady současných oprav budov a také proto, že školu nenavštěvuje žádný žák, který by plošiny využíval.

Ve škole je zaměstnáno 34 pedagogických a 8 provozních zaměstnanců. Zvláštní péče je zde věnována žákům s narušenou komunikační schopností. Mají možnost využít logopedické péče, kterou zajišťuje speciální pedagog. Dále je tu etoped, který vykonává funkci výchovného poradce. Na škole působí asistent pedagoga, který pomáhá integrovaným žákům.

3. Základní škola „C“

Základní škola „C“, je městskou základní školou s devíti postupnými ročníky. Součástí školy jsou dvě hlavní budovy, samostatná budova tělocvičny, dílen a školní jídelny. V současné době školu navštěvuje 340 žáků, z toho 5 je integrovaných. Zástupkyně ředitele školy poukazovala na nízký finanční rozpočet, proto mají problémy se zaměstnáváním asistenta pedagoga, který je nutný pro jednoho z integrovaných žáků. Situaci vyřešili především ke spokojenosti integrovaného žáka, který by bez asistence nemohl navštěvovat školu. Ani tato škola nemá schodišťovou plošinu, ale v budoucím rozpočtu s ní počítají (na základě Vyhlášky č. 369/2001 Sb. o obecných technických požadavcích zabezpečujících užívání staveb osobami s omezenou schopností pohybu a orientace).

Na škole pracuje 26 pedagogů a 7 provozních zaměstnanců. Žáci s narušenou komunikační schopností mají možnost využít logopedické nápravy, dále je zde etoped, který pomáhá s výchovnými problémy žáků.

4. Základní škola „D“

Škola je umístěna na náměstí v centru města. Jedná se o školu s devíti postupnými ročníky. Nachází se zde 20 kmenových tříd. Na druhém stupni jsou od roku 2007 děti vzdělávány s rozšířenou výukou matematiky, přírodovědných předmětů nebo ekologií a sportem. Je zde kladen velký důraz na prevenci sociálně patologických jevů. V současné době školu navštěvuje 330 (z toho 6 integrovaných) žáků. Jeden z integrovaných žáků při vzdělávání využívá pomoci asistenta pedagoga.

Velkým problémem na této škole je značný počet schodů, protože budova je třípatrová a v horních prostorech se nacházejí odborné učebny. Na škole se zatím nenachází schodišťová plošina, ale uvažují o ní prozatím, do 1. patra školy (pro možné budoucí žáky). Bohužel opět velkým problémem jsou již několikrát zmíněné finanční prostředky.

Na škole pracuje 22 pedagogických zaměstnanců a 5 provozních zaměstnanců. Díky zaměření na prevenci sociálně patologických jevů, mají žáci možnost využít služeb speciálního pedagoga zaměřeného na etopedickou problematiku.

5. Základní škola „E“

Základní škola „E“ je škola pouze pro 1. stupeň. Budova byla postavena v 19. století a od té doby prošla mnoha rekonstrukcemi. Školu navštěvuje celkem 84 žáků, z toho je 6 integrovaných. Dle ředitelky není zatím ve finančních možnostech školy instalovat schodišťovou plošinu, ale žádají dotace na její instalaci. V současné době by ji nevyužil žádný integrovaný žák.

Na škole je zaměstnáno 10 pedagogických a 4 správní zaměstnanci. K velkým problémům integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, řadí ředitelka školy, finance, protože bez nich mj. nemůže škola nakoupit speciální pomůcky pro integrované žáky a nebo zaměstnat asistenta pedagoga, který je tolik potřebný. Prozatím škola disponuje dvěma pedagogy, kteří mají vystudovanou speciální pedagogiku, ale i další členové sboru se vzdělávají v této oblasti.

6. Základní škola „F“

Škola je uprostřed panelového sídliště, byla otevřena v roce 1989 a má kapacitu 450 žáků. Nyní se na škole vzdělává 408 (z toho 4 integrovaní) žáků v 17 třídách. Škola poskytuje základní vzdělání od 1. do 9. ročníku. Jedná se o školu pavilónového typu, první a druhý pavilón je pro 1. a 2. stupeň, ve třetím se nachází tělocvična, odborné učebny, knihovna a školní kuchyňka. Vzhledem k tomu, že na této škole vyučuje imobilní pedagog, je zde v jednom z pavilónů instalovaná schodišťová plošina. Dle zástupce ředitele školy, byl problém sehnat plnou částku na instalaci plošiny. Díky projektům evropské unie se podařilo sehnat dostatek financí na její instalování.

Na škole působí 28 pedagogických zaměstnanců a 8 správních zaměstnanců. Škola nemá finanční prostředky na zaměstnání asistenta pedagoga, proto na škole žádný nepůsobí. Žákům s narušenou komunikační schopností poskytuje péči školní logoped. Dále mohou využít pomoci speciálního pedagoga, který jim pomáhá se specifickými poruchami učení.

7. Základní škola „G“

Základní škola „G“ má tři budovy. V jedné se nachází ředitelství a administrativní zázemí školy. V dalších dvou budovách jsou umístěny 1. a 2. stupeň. Škola od roku 2006 prochází rekonstrukcí, je zde dokončena bezbariérová úprava budovy včetně toalet.

Školu navštěvuje 472 žáci, integrovaných je 8. Jeden z integrovaných žáků je částečně imobilní a díky dokončené bezbariérové úpravě budov se bez problémů může pohybovat po celé budově školy. Na škole působí 26 pedagogických pracovníků a 8 provozních zaměstnanců. Pro nedostatek financí není na této škole zaměstnaný žádný asistent pedagoga.

Dle slov ředitele školy, jsou v současném školství největším problémem především finance. Otázku kvalifikovanosti pedagogů nevidí jako problematickou, protože na této škole jsou všichni učitelé plně kvalifikováni. Všichni žáci se specifickými poruchami učení, mohou využít nápravy poruch učení, které vede speciální pedagog.

8. Základní škola „H“

Tato škola je také jednou ze starších budov. Byla postavena v roce 1904. Kapacita školy je 300 žáků, v současné době ji navštěvuje 292 žáci, z toho jsou 3 integrovaní. Škola má 9 postupných ročníků. Ředitelka školy, stejně jako ostatní ředitelé, poukazovala

na finanční problémy v dnešním školství. Také otázku asistentů, kteří jsou na školách potřební, by bylo, dle ní, potřeba vyřešit. Na škole působí jeden asistent pedagoga, ale paní ředitelka by jich pro své integrované žáky potřebovala více. Na škole pracuje 16 pedagogických a 8 nepedagogických zaměstnanců. Žáci využívají pomoci speciálního pedagoga, který se zabývá nápravou poruch učení, a pracuje zde i etoped jako výchovný poradce.

9. Základní škola „I“

Základní škola „I“ je soukromá škola, která byla založena v roce 2004. Je to škola pro 1. stupeň, a chodí do ní 72 žáci, z toho 8 žáků integrovaných. I na soukromé škole mají finanční problémy, peníze získávají nejen od žáků za vzdělávání, ale především od sponzorů. Díky těmto příspěvkům škola zakoupila pomůcky a knihy vhodné k nápravě SPU.

Na škole působí speciální pedagog, který pomáhá žákům s nápravou SPU a logoped, který se věnuje žákům s narušenou komunikační schopností. Pracuje zde 8 pedagogických a 2 nepedagogických zaměstnanců. Bohužel pro nedostatek financí nepůsobí na škole žádný asistent pedagoga.

10. Základní škola „J“

Tato základní škola se nachází na okraji města. Je to škola pro 1. stupeň a navštěvuje ji 80 žáků. Na škole je vzděláváno 5 integrovaných žáků, dva žáci potřebují ke kvalitnímu vzdělávání pomoc asistenta pedagoga, bohužel z finančních důvodů lze zaměstnat pouze jednoho. Budova školy je kompletně zrekonstruovaná. Ředitelka školy opět poukázala na největší problém – finance. Ráda by zaměstnala ještě jednoho asistenta pedagoga, ale nemají peníze na jeho zaplacení. Také zdůraznila, že veškeré učební pomůcky jsou, dle jejího názoru, zbytečně předražené. Na škole působí 8 pedagogických pracovníků a 3 správní zaměstnanci.

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami mohou využít pomoci školního logopeda, který také pomáhá žákům s SPU.

Odpovědi na jednotlivé otázky rozhovoru

Otázka č. 1: Kolik integrovaných žáků je na vaší škole?

Jak je zřejmé z tabulky č. 6, jsou na každé z oslovených škol integrováni žáci. Celkem navštěvuje 10 běžných základních škol 3001 (100 %) žák, z toho je 61 (2 %) integrovaných žáků. Lze říci, že současné školy již dokáží za určitých podmínek integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Důkazem toho je i poměrně vysoké číslo integrovaných dětí na těchto deseti ZŠ.

Předpoklad P1 (Lze předpokládat, že v méně jak 30 % škol budou integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami) se nepotvrdil, protože ve všech sledovaných školách byli integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami. Pravděpodobně se jedná o pozitivní důsledek změn, ke kterým dochází po roce 1989, v oblasti vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka č. 6: Počet integrovaných žáků

Škola	Počet všech žáků	Počet integrovaných žáků	Počet integrovaných žáků v %
„A“	480	9	2 %
„B“	443	7	1 %
„C“	340	5	1 %
„D“	330	6	2 %
„E“	84	6	7 %
„F“	408	4	1 %
„G“	472	8	2 %
„H“	292	3	1 %
„I“	72	8	11 %
„J“	80	5	6 %
celkem	3001	61	2 %

Otázka č. 2: V čem si myslíte, že jsou největší problémy, vztahující se k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

V tabulce č. 7 jsou uvedeny problémy, které jsou spojeny se školskou integrací. Na všech základních školách zmiňovali respondenti, jako největší problém finance. Bez jakéhokoliv zaváhání byly finance na prvním místě, problém v nich vidí všichni dotázaní. Je jisté, že v současné době jsou finance velmi důležitou složkou ve školské integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Dalším potřebným a chybějícím dílem, který pomáhá ve vzdělávání integrovaných žáků, je funkce asistenta pedagoga. Zdůraznila to necelá třetina dotázaných. Velmi rádi by využili této funkce, ale již zmíněné finance tomu obvykle brání. Další problémy, které respondenti uvedli, byly nevhodné nebo chybějící pomůcky, architektonická bezbariérovost nebo velký počet dětí ve třídě. Bohužel dotázaní tyto problémy uvedli jen okrajově, protože vše bylo spojováno s nedostatkem financí.

Tabulka č. 7: *Problémy, vztahující se k integraci*

Problémy	Počet odpovědí
finance	10
osobní asistenti	3

Otázka č. 3: Jsou ve vašem pedagogickém sboru učitelé, profesně připraveni vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami?

Tato otázka, byla důležitou položkou z celého rozhovoru. Díky ní bylo zjištěno, jak jsou jednotlivé školy profesně připraveny na integrované žáky. Jak je vidno z tabulky č. 8, všech 10 (100 %) škol má ve svých pedagogických sborech (dle sdělení vedení) adekvátně připravené pedagogy, kteří jsou schopni vzdělávat integrované žáky.

Tabulka č. 8: *Profesní připravenost škol*

Připravenost pedagogů	Počet odpovědí
ano	10
ne	0

2.5.2 Výsledky dotazníku

Respondenty byli učitelé běžných základních škol v oblasti Šluknovského výběžku. Všichni respondenti byli informováni o tom, že veškeré informace jsou anonymní a budou použity pouze k vypracování této bakalářské práce.

V tabulce č. 9 je zobrazena návratnost dotazníků. Pro zjištění potřebných informací bylo osloveno 206 (100 %) učitelů z 10 běžných základních škol. Z celkového počtu oslovených pedagogů dotazník vyplnilo 137 (67 %) učitelů.

Tabulka č. 9: *Návratnost dotazníků*

ZŠ	Rozdáno (100 %)	Navráceno	Navráceno v %
„A“	30	15	50 %
„B“	34	20	59 %
„C“	26	20	77 %
„D“	20	15	75 %
„E“	10	8	80 %
„F“	28	19	68 %
„G“	26	21	81 %
„H“	16	9	56 %
„I“	8	5	63 %
„J“	8	5	63 %
Celkem/průměrná návratnost	206	137	67 %

Položka č. 1: Víte, co znamená pojem „integrace“?

Z tabulky č. 10 je zřejmé, že kladně odpovědělo 131 (96 %) respondentů. Záporně neodpověděl nikdo (0 %). Částečnou znalost tohoto pojmu uvedlo 6 (4 %) respondentů.

Je zřejmé, že s pojmem integrace se již běžně na základních školách setkáváme. Většina respondentů odpověděla kladně. To, zda tento pojem znají a rozumějí mu, je patrné až z položky č. 2.

Tabulka č. 10: Pojem integrace

Znalost pojmu integrace	Počet odpovědí	%
ano	131	96 %
ne	0	0 %
částečně	6	4 %
celkem	137	100 %

Položka č. 2: Vysvětlete, prosím, pojem integrace svými slovy.

Tato položka byla doplňující k položce č. 1. S její pomocí bylo zjištěno, zda respondenti umějí vysvětlit pojem integrace. Jak je vidět v tabulce č. 11, množství kladných odpovědí jsou téměř totožné jako v tabulce č. 10 (liší se pouze o 2 odpovědi).

Správně pojem integrace, vymezilo 129 (94 %) respondentů, špatně ho neuvedl nikdo a 8 (6 %) respondentů tuto otázku nevyplnilo. Lze se pouze domnívat, že tento pojem neuměli vysvětlit správně, a proto položku nevyplnili.

Tabulka č. 11: Vysvětlení pojmu integrace

Vysvětlení pojmu integrace	Počet odpovědí	%
správná odpověď	129	94 %
špatná odpověď	0	0 %
nevyplněno	8	6 %
celkem	137	100 %

Položka č. 3: Máte ve své třídě integrovaného žáka?

Více jak polovina z celkového počtu respondentů nemá ve své třídě integrovaného žáka, menší počet dotázaných odpověděl kladně (podrobněji viz tabulka č. 12).

Tabulka č. 12: *Přítomnost integrovaného žáka*

Přítomnost integrovaného žáka	Počet odpovědí	%
ano	61	45 %
ne	76	55 %
celkem	137	100 %

Položka č. 4: Pokud ano, uveďte, o jakého žáka jde.

Nejvíce integrovaných žáků bylo s poruchami učení a např. žáci se zrakovým postižením nebyli integrováni nikde. Přítomnost žáků s ostatními druhy postižení lze shlédnout v tabulce č. 13. Nevyplněná zůstala tato položka u 76 respondentů, což představuje shodu s tabulkou č. 12.

Tabulka č. 13: *Žáci s různými druhy postižení*

Žáci	Počet odpovědí	%
s tělesným postižením	3	2 %
se sluchovým postižením	1	1 %
se zrakovým postižením	0	0 %
s mentálním postižením	13	9 %
s poruchami učení	29	21 %
s poruchami chování	6	4 %
s narušenou komunikační schopností	9	7 %
nevyplněno	76	56 %
celkem	137	100 %

Položka č. 5: Ke které formě integrace se nejvíce přikláníte?

V tabulce č. 14 jsou uvedeny odpovědi respondentů, ke které školské integraci se přikláníjí. Většina respondentů preferuje integraci žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné třídy základní školy. Jen nepatrné množství respondentů, se přiklánílo k variantě začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do speciálních tříd. Pravděpodobně už velká většina respondentů pochopila, že je důležité, aby všichni žáci měli stejné možnosti ve vzdělávání, a proto preferovali možnost začleňovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol.

Tabulka č. 14: *Formy integrace*

Preferovaná forma integrace	Počet odpovědí	%
začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné třídy ZŠ	99	72 %
začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do speciální třídy ZŠ	38	28 %
celkem	137	100 %

Položka č. 6: Pokud učíte integrovaného žáka, na kterém stupni základní školy?

Tabulka č. 15 ukazuje, že většina integrovaných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se vzdělává na prvním stupni ZŠ, ale nemalé množství integrovaných žáků je i na druhém stupni ZŠ. Z toho lze soudit, že integrace na školách probíhá pravděpodobně již delší čas.

Tabulka č. 15: *Stupeň ZŠ, kde je žák integrován*

Stupeň základní školy	Počet odpovědí	%
na prvním stupni	73	54 %
na druhém stupni	43	31 %
nevyplněno	21	15 %
celkem	137	100 %

Položka č. 7: Víte, kdo jsou to žáci se speciálními vzdělávacími potřebami?

Velmi důležitou položkou byla položka, která zjišťovala, zda respondenti znají pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami. V tabulce č. 16 je vidět, že ano označili téměř všichni dotázaní.

Je zřejmé, že v současné době, pedagogové pojem žáci se speciálními vzdělávacími potřebami znají. To, zda tento pojem respondenti skutečně znají a chápou ho, nám pomohla zjistit až následující položka.

Tabulka č. 16: *Pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami*

Pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami	Počet odpovědí	%
ano	134	98 %
ne	3	2 %
celkem	137	100 %

Položka č. 8: Vysvětlíte, prosím, svým slovy, pojem „žák se speciálními vzdělávacími potřebami“.

Touto položkou bylo zjišťováno, zda respondenti skutečně znají pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami. Svými slovy jej měli popsat. Odpovědi jsou uvedeny v tabulce č. 17.

Pojem žák se speciálními vzdělávacími potřebami, skutečně zná většina respondentů. Špatně tento pojem popsalo jen nepatrné množství respondentů. U těch, kteří do této položky nenapsali nic, se lze domnívat, že jej neznají.

Tabulka č. 17: *Vysvětlení pojmu, žák se speciálními vzdělávacími potřebami*

Vysvětlení pojmu	Počet odpovědí	%
správně	126	92 %
špatně	4	3 %
nevyplněno	7	5 %
celkem	137	100 %

Položka č. 9: Jaké má podle Vás integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami výhody? Zde bylo možné označit až 3 možnosti.

Díky této položce bylo zjištěno, jaké výhody může mít integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Nejvíce respondentů vybralo možnost snadnějšího začlenění integrovaného dítěte do společnosti. Další tři nabízené možnosti byly velmi vyrovnané a všechny měly velmi podobné procentuelní zastoupení. Poslední možnost, lepší studijní podmínky pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami, vybralo jen malé množství respondentů. Odpovědi byly různorodé, ale celkem rovnovážně rozdělené, jak je vidno v tabulce č. 18.

Tabulka č. 18: *Výhody integrace*

Možné výhody integrace	Počet odpovědí	%
snadnější začlenění dítěte do společnosti	101	24 %
kontakt s intaktními spolužáky	86	21 %
vzájemná motivace a působení intaktních dětí na dítě integrované a naopak	89	22 %
intaktní děti poznávají život dětí se speciálními vzdělávacími potřebami	91	23 %
lepší studijní podmínky pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami	44	10 %
celkem	411	100 %

Položka č. 10: Jaká má podle Vás integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami úskalí? Zde bylo možné označit až 3 odpovědi.

Jaká jsou úskalí při integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, nám ukazuje tabulka č. 19. Nejvíce se respondenti přikláněli k nedostatečným podmínkám a vybavenosti škol a nejméně často byla označena neochota základních škol zařazovat do běžných tříd děti se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka č. 19: *Úskalí integrace*

Úskalí integrace	Počet odpovědí	%
nepřijetí ze strany intaktních spolužáků	79	20 %
dítě se speciálními vzdělávacími potřebami může mít pocit méněcennosti	96	24 %
nedostatečné podmínky a vybavenost škol	129	32 %
nedostatečná informovanost učitelů	77	19 %
neochota základních škol zařazovat do běžných tříd děti se speciálními vzdělávacími potřebami	21	5 %
celkem	402	100 %

Položka č. 11: Jsou v současné době ve Vaší základní škole vhodné podmínky pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

Rázně ano označilo 40 % respondentů, částečně vhodné podmínky zvolilo 41 % respondentů a kategorické ne označilo 19 % dotázaných.

Předpoklad P2 (Lze předpokládat, že více jak 80 % pedagogů zastává názor, že v jejich škole nejsou vytvořeny vhodné podmínky pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami) se nepotvrdil. Sečteme-li procentuelní vyjádření odpovědí, ne a částečně (protože i tuto položkou lze považovat jako nedostačující podmínky), vychází nám 60 %.

Je potěšující, že předpoklad nebyl potvrzen, protože z výsledků v tabulce č. 20 je možné vyvodit, že podmínky na běžných základních školách se zlepšují a počty integrovaných žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se zvyšují. Je to patrně tím, že v současnosti jsou tendence vytvořit vhodné podmínky pro integraci na většině škol a využít všech dostupných prostředků k dosažení plné integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka č. 20: *Vhodnost podmínek pro integraci*

Vhodnost podmínek pro integraci	Počet odpovědí	%
ano	54	40 %
ne	26	19 %
částečně	57	41 %
celkem	137	100 %

Položka č. 12: Pokud pro integraci nejsou vhodné podmínky, v čem si myslíte, že je na Vaší škole největší problém?

Tato položka je doplňující k položce č. 11 a konkretizuje a člení podrobněji problémy integrace. Je zřejmé, že většina respondentů viděla problémy v architektonické bariérovosti, poměrně vysoké procento respondentů vidí také problém v učebních pomůckách a malé množství spatřuje problém v kvalitaci učitelů (blíže viz tabulka č. 21).

Tabulka č. 21: *Problémy integrace*

Problémy integrace	Počet odpovědí	%
architektonická bezbariérovost	69	50 %
učební pomůcky	53	39 %
kvalifikace učitelů	15	11 %
celkem	137	100 %

Položka č. 13: Integruje Vaše škola žáky se speciálními vzdělávacími potřebami déle jak...

Jak je patrné z tabulky č. 22 velké procento škol integruje žáky se speciálními vzdělávacími potřebami déle jak čtyři roky. Je to dáno pravděpodobně tím, že v současné době se vzdělávání opírá o Zákon č. 561/2004 Sb., kde je kladen důraz na potlačení diskriminace všech osob nejen žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka č. 22: *Délka integrace na jednotlivých školách*

Délka integrace	Počet odpovědí	%
rok	3	2 %
dva roky	9	7 %
tři roky	34	25 %
déle jak čtyři roky	91	66 %
celkem	137	100 %

Položka č. 14: Je pro Vaši práci s integrovaným žákem nutná přítomnost asistenta pedagoga ve třídě?

Poměrně vysoké procento respondentů, 53 (39 %), uvedlo, že ke své práci nepotřebují asistenta pedagoga (podrobněji viz tabulka č. 23).

Není překvapivé, že nejpočetnější skupinou jsou záporné odpovědi, protože v tabulce č. 13, je patrné, že nejvíce jsou mezi integrovanými žáky zastoupeni žáci se SPU. Nelze zpochybňovat jejich postižení, ale tato skupina žáků, má převážně problémy, které přítomnost asistenta pedagoga nevyžadují.

Tabulka č. 23: *Přítomnost asistenta pedagoga při integraci*

Asistent pedagoga	Počet odpovědí	%
ano, vždy	17	12 %
záleží, zda je asistence potřebná, vzhledem k postižení žáka	51	37 %
ne	53	39 %
nemohu posoudit	16	12 %
celkem	137	100 %

Položka č. 15: Jaká je (by byla) motivace Vašeho zájmu o práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami?

Osobní motivaci označilo 110 (80 %) respondentů. Jinou motivaci mělo 8 (6 %) respondentů, kteří uvedli, že je zajímavá tato problematika a nebo také cítění s rodiči či integrovaným žákem (podrobněji viz tabulka č. 24).

Je zřejmé, že velký počet respondentů se o práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami zajímá z osobního zaujetí. Jen poměrně malé množství respondentů (13 %) bylo motivováno k práci s integrovanými žáky financemi.

Tabulka č. 24: *Motivace k integraci*

Motivace k integraci	Počet odpovědí	%
finanční	18	13 %
osobní	110	80 %
jiná, uveďte jaká:	8	6 %
nevyplněno	1	1 %
celkem	137	100 %

Položka č. 16: Spolupracujete u integrovaných žáků se speciálně pedagogickým centrem?

V tabulce č. 25 jsou uvedeny jednotlivé odpovědi respondentů na položku č. 16. Z odpovědí je zřejmé, že respondenti spolupracují se zaměstnanci SPC. Jejich styky jsou telefonické i osobní. Je možné, že ti respondenti, kteří odpověděli, že toto nemohou posoudit, prozatím nevyučovali žádného integrovaného žáka.

Tabulka č. 25: *Spolupráce se speciálně pedagogickým centrem*

Spolupráce se speciálně pedagogickým centrem	Počet odpovědí	%
ano, telefonicky	80	58 %
ano, jeho zaměstnanci dochází k nám do školy	34	25 %
ne	0	0 %
nemohu posoudit	23	17 %
celkem	137	100 %

Položka č. 17: Jak hodnotíte spolupráci se speciálně pedagogickým centrem v oblasti integrace?

Celkové zhodnocení spolupráce se SPC je v tabulce č. 26. Všichni respondenti hodnotili tuto spolupráci pozitivně. Žádný s respondentů ji nehodnotil natolik špatně, aby ji klasifikoval horší známkou než trojkou. Samotná SPC má zájem na integrování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných škol. Zajímá je, jak se umějí tito žáci přizpůsobit školnímu prostředí, pomáhají radou a pomocí při problémech, které se při školské integraci mohou vyskytnout.

Tabulka č. 26: *Hodnocení speciálně pedagogického centra*

Kvalita spolupráce se speciálně pedagogickým centrem	Počet odpovědí	%
výborně	68	50 %
chvalitebně	62	45 %
dobře	7	5 %
dostatečně	0	0 %
nedostatečně	0	0 %
celkem	137	100 %

Položka č. 18: Kdyby Vám bylo nabídnuto učit ve třídě žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, jaké by bylo Vaše rozhodnutí?

Zájem vyučovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami je popsán v tabulce č. 27. Nejčastěji (48 %) respondenti označili možnost, že by záleželo na druhu a stupni postižení, je překvapující, že poměrně velká skupina dotázaných (33 %) by váhala při možnosti integrovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Jen nepatrné množství (12 %) by jednoznačně souhlasilo a ještě menší část (7 %) respondentů by vyloženě nesouhlasila. To zda by vyučovali integrovaného žáka se také odvíjí od znalosti problematiky školské integrace a ne všichni respondenti jsou v této oblasti proškoleni (kvalifikace pedagogů je popsána v tabulce č. 30).

Tabulka č. 27: *Ochota vyučovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami*

Ochota vyučovat žáka se speciálními vzdělávacími potřebami	Počet odpovědí	%
souhlasil(a) bych	16	12 %
váhal(a) bych	45	33 %
záleželo by na druhu a stupni postižení žáka	66	48 %
nesouhlasil(a) bych	10	7 %
celkem	137	100 %

Položka č. 19: Žáci s jakým druhem postižení, jsou podle Vás vhodní k integraci?

Respondenti měli seřadit žáky s různými druhy postižení od toho s nejlepším potenciálem k integraci (toho označili číslicí 1) až po toho s nejmenším potenciálem k integraci (toho označili číslicí 8).

Tato položka sloužila k tomu, abychom zjistili jaké postižení je podle respondentů nejméně vhodné k integraci na běžné ZŠ a naopak. Pojali jsme výběr vhodnosti a nevhodnosti postižení k integraci na běžnou ZŠ následovně – čím méně bodů, tím vhodnější potenciál k integraci na běžné ZŠ. Podle respondentů (viz tabulka č. 28) je nejvhodnější integrovat žáky se SPU, všech 137 respondentů se na tom jednoznačně shodlo. Druzí skončili se značným odstupem žáci s poruchami chování, získali 385 bodů, následují žáci s tělesným postižením,

ti dostali 403 body, čtvrtí byli žáci s narušenou komunikační schopností – 462 body, pátí byli již s velkým odstupem žáci s mentálním postižením – 735 bodů, žáci se zrakovým postižením obdrželi 863 body a byli šestí, sedmou pozici získali žáci se sluchovým postižením – 901 bod. Opět jednoznačně označili respondenti i poslední pozici, a to pro žáky s kombinovaným postižením, kteří od všech 137 respondentů dostali 8 bodů – celkem 1096.

Je zřejmé, že mnoho pedagogů by se nebálo vyučovat žáka se SPU nebo chování, ale pravděpodobně jsou si vědomi, že integrovat žáka s kombinovaným postižením je v mnoha ohledech problematické a velmi náročné na znalost dané oblasti.

Tabulka č. 28: *Vhodnost integrace žáků dle postižení*

Žáci se speciálními vzdělávacími potřebami	Počet bodů
žák se specifickými poruchami učení	137
žák s poruchami chování	385
žák s tělesným postižením	403
žák s narušenou komunikační schopností	462
žák s mentální retardací	735
žák se zrakovým postižením	863
žák se sluchovým postižením	901
žák s kombinovaným postižením	1096

Položka č. 20: Co pro Vás znamená (by znamenalo) učit ve třídě s integrovaným žákem?
Zde bylo možné označit až 3 možnosti.

Položkou č. 20 bylo zjišťováno, jaké změny by mohly nastat, a co by pro učitele znamenalo vyučovat ve své třídě žáka se speciálními vzdělávacími potřebami. Většina respondentů se přiklání k tomu, že vyučovat integrovaného žáka by znamenalo náročnější přípravu na vyučování a seznámení se speciálními pomůckami. Odpovědi na tuto položku lze nalézt v tabulce č. 29. Možnost volné odpovědi využilo 1 % respondentů a uvedli, že by chtěli snížit počet dětí ve třídě a dle potřeb upravit třídu.

Tabulka č. 29: Změny při práci s integrovaným žákem

Případné změny	Počet odpovědí	%
náročnější přípravu na vyučování	120	29 %
další vzdělávání	96	23 %
seznámení se speciálními pomůckami pro integrovaného žáka	119	29 %
spolupráci s odbornými pracovišti	73	18 %
něco jiného, uveďte co:	3	1 %
celkem	411	100 %

Položka č. 21: Zajímá Vás problematika integrace jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami na běžných základních školách?

Téměř polovina respondentů je vzdělána v oblasti školské integrace, ale bohužel jsou také učitelé, které tato problematika nezajímá (blíže viz tabulka č. 30).

Předpoklad P3 (Lze předpokládat, že více než 70 % pedagogů absolvovalo studium zaměřené na problematiku školské integrace) se nepotvrdil. Sečteme-li vystudované učitele a absolventy kurzu, kteří studovali tuto oblast, dostaneme pouze 47 %. V současné době jsou na běžných základních školách integrovaní žáci, a proto je potřeba pro jejich vzdělání a výuku využít vhodné výukové programy. S těmi se pedagogové seznamují studiem na vysokoškolské úrovni, popř. v akreditovaných kurzech. Bohužel je to stále malé množství učitelů, kteří jsou vzděláni v oblasti školské integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Tabulka č. 30: *Zájem o školskou integraci*

Zájem o školskou integraci	Počet odpovědí	%
ano, studoval(a) jsem tuto problematiku na vysokoškolské úrovni	25	18 %
ano, jsem absolvent(ka) kurzu o vzdělávání integrovaných dětí	40	29 %
ne, ale tato problematika mě zajímá	54	40 %
ne, tato problematika mě nezajímá	18	13 %
celkem	137	100 %

Položka č. 22: Jaké jsou Vaše zkušenosti s vyučováním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

Je vidět, že pedagogové mají poměrně velké zkušenosti s integrovanými žáky, protože zhruba 2/3 respondentů vyučovaly integrovaného žáka déle než 2 roky. Na druhou stranu přibližně 1/5 učitelů nikdy integrovaného žáka nevyučovala (podrobněji viz tabulka č. 31).

Tabulka č. 31: *Zkušenosti pedagogů se školskou integrací*

Zkušenosti pedagogů se školskou integrací	Počet odpovědí	%
žádné, nikdy jsem nevyučoval(a) integrovaného žáka	25	18 %
velmi ojedinělé, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka méně než 1 školní rok	23	17 %
vcelku odpovídající, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka déle než 2 školní roky	40	29 %
velmi dobré, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka déle než 3 školní roky	49	36 %
celkem	137	100 %

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zabývala integrací žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol.

Lze konstatovat, že cíl zmapovat integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami v běžných základních školách a zjistit připravenost škol a pedagogů na integraci byl splněn.

Cíl byl splněn prostřednictvím teoretické a praktické části bakalářské práce. V teoretické části jsou popsány a vysvětleny pojmy týkající se školské integrace, jako je integrace, inkluze, asistent pedagoga či žák se speciálními vzdělávacími potřebami. Není zapomenuto na základní informace o historickém vývoji školské integrace a v několika dalších kapitolách jsou charakterisky žáků s konkrétními druhy postižení.

Praktická část přináší výsledky průzkumu o stavu školské integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Pro získání potřebných dat byly použity dvě metody. Metoda rozhovoru, kterou byla získána data o tom, jak jsou jednotlivé školy připraveny na integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Dotazování se konalo na deseti běžných základních školách. Vedení školy byly položeny 3 otázky, které se týkaly školské integrace.

Druhou metodou, dotazníkem, byli osloveni jednotliví učitelé na stejných základních školách ve Šluknovském výběžku. Dotazník obsahoval 27 položek. Celkem bylo vyhodnoceno 137 dotazníků.

Z dat získaných průzkumem, je zřejmé, že oslovené školy, jsou částečně připraveny na integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, téměř polovina pedagogů na těchto školách odborně připravena vyučovat integrované žáky. Největší nedostatky se jeví v materiálním zabezpečení škol.

Největším problémem jsou, dle respondentů, finance, jejichž nedostatek trápí všechny oslovené školy. Několikrát bylo poukázáno na nedostatek asistentů pedagoga, ale tento problém také souvisí s nedostatkem financí.

Předpoklad P1, že v méně jak 30 % škol budou integrováni žáci se speciálními vzdělávacími potřebami, se nepotvrdil, protože integrování žáci byli na všech 10 základních školách. Pravděpodobně se jedná o pozitivní důsledek změn, ke kterým dochází po roce 1989, v oblasti vzdělávání dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.

Předpoklad P2, že více jak 80 % pedagogů zastává názor, že v jejich škole nejsou vytvořeny vhodné podmínky pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami se také nepotvrdil, neboť součet odpovědí, které byly označeny jako nedostačující a částečně nedostačující je 60 %. Je povzbudivé, že běžné základní školy jsou již připraveny vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Je to patrně tím, že v současnosti se snažíme vytvořit vhodné podmínky pro integraci na každé škole a využít všechny dostupné prostředky využitelné k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Předpoklad P3, že více než 70 % učitelů absolvovalo studium zaměřené na problematiku školské integrace, se také nepotvrdil, protože kladně odpovědělo pouze 47 % respondentů. Je to pravděpodobně tím, že největší věkovou skupinou respondentů jsou učitelé ve věku od 41 do 50 let. Tito učitelé se již pravděpodobně nechtějí příliš vzdělávat a zvyšovat si kvalifikaci v problematice školské integrace.

Za největší přínos práce, vzhledem k učiněným zjištěním, lze považovat zjištění o připravenosti pedagogů na přibývání integrovaných žáků do běžných základních škol. Je povzbudivé, že současný vzdělávací systém umožňuje integrovat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami do běžných základních škol, že tito žáci nejsou nuceni vzdělávat se pouze ve speciálních školách, které jsou mnohdy daleko od bydliště žáků.

Při dalším šetření, by bylo vhodné orientovat se na konkrétní případy integrovaných žáků, využít možností kasuistik, zaměřit se také na IVP, a zmapovat využití kompenzačních či reedukačních pomůcek.

NAVRHOVANÁ OPATŘENÍ

Vzhledem k získaným informacím, lze usuzovat, že v současných běžných základních školách jsou již zastoupeni integrovaní žáci. Dle učiněných zjištění v bakalářské práci můžeme konstatovat, že integrace žáků se speciálními vzdělávacími potřebami neprobíhá bez problémů. Jedním z hlavních problémů jsou finance, které řeší všechny dotazované školy. Další z problematických oblastí je otázka asistentů.

Záleží z velké části na vedení školy, jak si z těchto problémy poradí, prozatím se všechny dotazované školy snaží získávat peníze na kompenzační pomůcky, asistenty a samotné integrované žáky z rozpočtu školy.

Řešením může být např. pomoc různých organizací, které jsou ochotné dotovat ze svého kapitálu finanční či materiální pomoc škole. Dobrým východiskem jsou také různé projekty, ve kterých mohou školy získat peníze od zřizovatele a nebo mohou pomoci programy Evropské unie.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

EDELSBERGER, L. A KOL. *Defektologický slovník*. 3. upravené vyd. Jinočany: H&H, 2000. ISBN 80-86022-76-5.

JANDOUREK, J. *Úvod do sociologie*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.

KAPRÁLEK, K., BĚLECKÝ, Z. *Jak napsat a používat individuální vzdělávací program*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-887-2.

LANG, G., BERBERICHOVÁ, CH. *Každé dítě potřebuje speciální přístup*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-144-4.

MICHALÍK, J. *Školská integrace dětí s postižením*. 1. vyd. Olomouc: UP, 1999. ISBN 80-7067-981-6.

MICHALOVÁ, Z. *Vybrané kapitoly z problematiky specifických poruch učení*. 1. vyd. Liberec: TU, 2008. ISBN 978-80-7372-318-7.

MONATOVÁ, L. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. rozšířené vyd. Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-60-5.

MŠMT. *Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha* [online]. Ústav pro informace ve vzdělávání: Taurus, 2009. [citováno 5. 1. 2010]. Dostupné na Internetu: <http://www.msmt.cz/uploads/bila_kniha/schvalena_bktv/Bila_kniha_terciarniho_vzdelavani2.pdf>. ISBN 80-211-0372-8.

PIPEKOVÁ, J. (ed.). *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-120-0.

PEŠATOVÁ, I., TOMICKÁ, V. *Úvod do integrativní speciální pedagogiky*. 1. vyd. Liberec: TU, 2007. ISBN 978-80-7372-268-5.

RENOTIÉROVÁ, M. *Somatopedické minimum*. 1. vyd. Olomouc: UP, 2003. ISBN 80-244-0532-6.

ŠVINGALOVÁ, D. *Úvod do teorie a praxe psychopedie I. díl*. 1. vyd. Liberec: TU, 2006. ISBN 80-7372-042-6.

ŠVINGALOVÁ, D., PEŠATOVÁ, I. *Uvedení do výzkumu a metodika tvorby bakalářské práce*. 1. vyd. Liberec: TU, 2006. ISBN 80-7372-046-9.

TEPLÁ, M., ŠMEJKALOVÁ, H. *Základní informace k zajišťování asistenta pedagoga do třídy, v níž je vzděláván žák nebo žáci se zdravotním postižením*. 1. vyd. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, školské poradenské zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2007. ISBN 978-80-86856-35-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. rozšířené a přepracované vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-802-3.

VÍTKOVÁ, M. *Integrativní speciální pedagogika. Integrace školní a sociální*. 2. rozšířené a přepracované vyd. Brno: Paido, 2004. ISBN 80-7315-071-9.

VÚP. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání* [online]. 2007. [cit. 26. 05. 2008]. Dostupné na Internetu: <<http://www.rvp.cz/sekce/58>>. ISBN 978-80-86994-63-5.

Vyhláška č. 73/2005 o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných [online]. [cit. 12. 2. 2008]. Dostupné na Internetu: <http://www.pppbruntal.cz/legislativa/vyhlaska_73_2005.html>.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon) [online]. [cit. 15. 6. 2005]. Dostupné na Internetu: <http://portal.gov.cz/wps/portal/_s.155/701.cmd/.ar/sa.ap/.c/313/.ce/2154/.p/863?PCid=49808&PC_863_section=1#2154>.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Otázky rozhovoru s vedením škol (viz text – s. 33)

Příloha č. 2: Dotazník (viz text – s. 33)

.

Příloha č. 1 – Otázky rozhovoru s vedením škol

1. Kolik žáků navštěvuje Vaši školu a kolik z nich je integrovaných?
2. V čem si myslíte, že jsou největší problémy, vztahující se k integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?
3. Jsou ve Vašem pedagogickém sboru učitelé, profesně připraveni vzdělávat žáky se speciálními vzdělávacími potřebami?

Příloha č. 2 – Dotazník

Vážení kolegové,

ukončuji studijní program speciální pedagogika a v bakalářské práci se věnuji integraci dětí se speciálními vzdělávacími potřebami na základních školách.

Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku. Stačí jen popravdě zakroužkovat jednu z nabízených možností, někde je potřeba doplnit pár slov. U několika označených položek lze označit více možností. Dotazník je anonymní a je určen pouze k vypracování mé bakalářské práce.

Děkuji Vám

Jana Vomelová

1 Víte, co znamená pojem „integrace“?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně

2 Vysvětlete, prosím, pojem integrace svými slovy:

3 Máte ve své třídě integrovaného žáka?

- a) ano
- b) ne

4 Pokud ano, uveďte, o jakého žáka jde:

- a) žák s tělesným postižením
- b) žák se sluchovým postižením
- c) žák se zrakovým postižením
- d) žák s mentálním postižením
- e) žák s poruchami učení
- f) žák se poruchami chování
- g) žák s narušenou komunikační schopností (např. s vadami řeči)

5 Ke které formě integrace se nejvíce přikláníte?

- a) začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do běžné třídy ZŠ
- b) začlenění žáka se speciálními vzdělávacími potřebami do speciální třídy ZŠ

6 Pokud učíte integrovaného žáka, na kterém stupni základní školy?

- a) na prvním stupni
- b) na druhém stupni

7 Víte, kdo jsou to žáci se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) ano
- b) ne

8 Vysvětlete, prosím, svým slovy, pojem „žák se speciálními vzdělávacími potřebami“.

9 Jaké má podle Vás integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami výhody? Zde je možné označit až 3 možnosti.

- a) snadnější začlenění dítěte do společnosti
- b) kontakt s intaktními spolužáky
- c) vzájemná motivace a působení intaktních dětí na dítě integrované a naopak
- d) intaktní děti poznávají život dětí se speciálními vzdělávacími potřebami
- e) lepší studijní podmínky pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami

10 Jaká má podle Vás integrace dětí se speciálními vzdělávacími potřebami úskalí? Zde je možné označit až 3 odpovědi.

- a) nepřijetí ze strany intaktních spolužáků
- b) dítě se speciálními vzdělávacími potřebami může mít pocit méněcennosti
- c) nedostatečné podmínky a vybavenost škol
- d) nedostatečná informovanost učitelů
- e) neochota základních škol zařazovat do běžných tříd děti se speciálními vzdělávacími potřebami

11 Jsou v současné době ve Vaší základní škole vhodné podmínky pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) ano
- b) ne
- c) částečně

12 Pokud pro integraci nejsou vhodné podmínky, v čem si myslíte, že je na Vaší škole největší problém?

- a) architektonická bezbariérovost
- b) v učebních pomůckách
- c) v kvalifikaci učitelů

13 Integruje Vaše škola žáky se speciálními vzdělávacími potřebami déle jak:

- a) rok
- b) dva roky
- c) tři roky
- d) déle jak čtyři roky

14 Je pro Vaši práci s integrovaným žákem nutná přítomnost asistenta pedagoga ve třídě?

- a) ano, vždy
- b) záleží, zda je asistence potřebná, vzhledem k postižení žáka
- c) ne
- d) nemohu posoudit

15 Jaká je (by byla) motivace Vašeho zájmu o práci s dětmi se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) finanční
- b) osobní
- c) jiná, uveďte jaká:

16 Spolupracujete u integrovaných žáků se speciálně pedagogickým centrem?

- a) ano, telefonicky
- b) ano, jeho zaměstnanci dochází k nám do školy
- c) ne
- d) nemohu posoudit

17 Jak hodnotíte spolupráci se speciálně pedagogickým centrem v oblasti integrace?

- a) výborně
- b) chvalitebně
- c) dobře
- d) dostatečně
- e) nedostatečně

18 Kdyby Vám bylo nabídnuto učit ve třídě žáka se speciálními vzdělávacími potřebami, jaké by bylo Vaše rozhodnutí?

- a) souhlasil(a) bych
- b) váhal(a) bych
- c) záleželo by na druhu a stupni postižení žáka
- d) nesouhlasil(a) bych

19 Žáci s jakým druhem postižení, jsou podle Vás vhodní k integraci? Seřad'te žáky s různými druhy postižení od toho s nejlepším potenciálem k integraci (toho označte číslicí 1) až po toho s nejmenším potenciálem k integraci (toho označte číslicí 8).

- a) žák se specifickými poruchami učení
- b) žák s poruchami chování
- c) žák s tělesným postižením
- d) žák s narušenou komunikační schopností (např. s vadami řeči)
- e) žák s mentální retardací
- f) žák se zrakovým postižením
- g) žák se sluchovým postižením
- h) žák s kombinovaným postižením

**20 Co pro Vás znamená (by znamenalo) učit ve třídě s integrovaným žákem?
Zde je možné označit až 3 možnosti.**

- a) náročnější přípravu na vyučování
- b) další vzdělávání
- c) seznámení se speciálními pomůckami pro integrovaného žáka
- d) spolupráci s odbornými pracovišti
- e) něco jiného, uveďte co:

21 Zajímá Vás problematika integrace jedinců se speciálními vzdělávacími potřebami na běžných základních školách?

- a) ano, studoval(a) jsem tuto problematiku na vysokoškolské úrovni
- b) ano, jsem absolvent(ka) kurzu o vzdělávání integrovaných dětí
- c) ne, ale tato problematika mě zajímá
- d) ne, tato problematika mě nezajímá

22 Jaké jsou Vaše zkušenosti s vyučováním žáků se speciálními vzdělávacími potřebami?

- a) žádné, nikdy jsem nevyučoval(a) integrovaného žáka
- b) velmi ojedinělé, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka méně než 1 školní rok
- c) vcelku odpovídající, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka déle než 2 školní roky
- d) velmi dobré, vyučoval(a) jsem integrovaného žáka déle než 3 školní roky

23 Jste:

- a) muž
- b) žena

24 Váš věk

- a) 18 až 30 let
- b) 31 až 40 let
- c) 41 až 50 let
- d) 51 a více let

25 Jaká je Vaše kvalifikace?

- a) středoškolská
- b) vysokoškolská nepedagogická
- c) vysokoškolská pedagogická
- d) vysokoškolská speciálně pedagogická
- e) jiná, napište jaká:

26 Délka vaší pedagogické praxe?

- a) 0 až 5 let
- b) 6 až 10 let
- c) 11 až 15 let
- d) více jak 15 let

27 Jaké je Vaše postavení v rámci školy?

- a) ředitel(ka)
- b) třídní učitel(a)
- c) učitel(ka) vyučovacího předmětu
- d) asistent(ka) pedagoga

Ještě jednou Vám děkuji za vyplnění dotazníku

Jana Vomelová